1870. Een en Twintigste Jaargang. N°. 21.

DE HERAUT.

EENE NEDERLANDSCHE STEM

VOOR

ISRAELS KONING, HET HOOFD DER GEMEENTE.

האמנתי כי אדבר
Ps. CXVI: 10.

Vrijdag, 27 Mei.

Het geloof is uit het gehoor.
Rom. X: 1.

De uitgave van dit Blad, Redacteur Dr. C. SCHWARTZ, London 5 Strathmore Gardens, Kensington, W. geschiedt des Vrijdags. Bijdragen, Brieven, enz., gelieve men franco te adresseren aan de Uitgevers H. DE HOOGH & C°.

Abonnementsprijs per kwartaal *f* **1,50**, franco per post *f* **1,65**. — De Prijs der Advertentiën is van 1—5 regels *f* 1,— elke regel meer 15 Centen. — Groote letters worden naar de plaatsruimte berekend.

Blijdschap.

I.

> En de zeventigen zijn wedergekeerd met blijdschap, zeggende: Heere! ook de duivelen zijn ons onderworpen in uwen naam. En Hij zeide tot hen: Ik zag den Satan, als een bliksem, uit den hemel vallen. Ziet, Ik geve u de magt, om op slangen en schorpioenen te treden, en over alle kracht des vijands, en geen ding zal u eenigzins beschadigen. Doch verblijdt u daarin niet, dat de geesten u onderworpen zijn; maar verblijdt u veel meer, dat uwe namen geschreven zijn in de hemelen.
> Lukas 10: 17—20.

Wie onzer wil een edel, heerlijk, ja het verhevenste werk, dat zelfs in den hemel als zoodanig erkend wordt, verrigten? Laat hem dan leven als een Christen. »Een Christen" is de hoogste titel en de verhevenste rang, die ook daar geldt, alwaar de dingen, personen en toestanden gewaardeerd worden, niet zoo als zij aan ons bekrompen verstand maar aan den wijzen en alwetenden eeuwigen God toeschijnen. Want een Christen is een man, die verlost is van al wat vernedert, en vervuld is met al wat verheft, gered van de slavernij der zonde en veranderd in een kind van God; een Christen heeft toegang tot den troon der genade, en kan aan zijnen in Christus verzoenden Vader al de behoeften zijns harten openbaar maken, in de kinderlijke blijmoedige verwachting, dat Hij zijn zuchten hoort en genadiglijk verhoort. Een Christen onderhoudt gemeenschap met zijnen Heer, wetende dat Hij over hem waakt en in zijne behoeften voorziet. Een Christen plaatst alles in betrekking tot zijnen Verlosser, van wien hij in alles zich afhankelijk gelooft, en aan wien Hij steeds alle eer toekent. Hem vertrouwt hij en tot Hem leidt hij de zielen, want het is zijne blijdschap aan de doodkranken den Medicijnmeester, aan de gevangenen den Bevrijder, aan de schuldigen een Pleitbezorger, aan de gevallenen Hem aan te prijzen, die hen ook uit de diepste ellende kan optrekken en tot koningen en priesters maken.

Welaan wat deden de zeventig, welke Jezus, naar het voorbeeld van Mozes in de zeventig ouderlingen had verkoren, even als Hij twaalf apostelen met het oog op de twaalf stammen van Israël verkozen had, toen zij van hunnen togt terugkwamen? Zij hadden den last ontvangen, als boodschappers van het Evangelie des vredes in de huizen te gaan, en wanneer een kind des vredes aanwezig was, zou hunne boodschap met liefde ontvangen worden en tot zegen verstrekken, en zoo niet, dan zoude de boodschap tot hen terugkeeren en tegen hem, die het woord des levens had afgewezen, getuigen. Hun werd gelast overal met ootmoed en zelfverloochening te getuigen, zoodat hunne hoorders gemakkelijk konden begrijpen, dat zij niet hunne eigene eer of voordeel zochten, maar integendeel zich zelven verloochenden om hunnen Meester groot te maken en de zielen hunner hoorders tegen het dreigende gevaar te waarschuwen. Voorts werd hun geboden de zielen en ligchamen te genezen, zonder evenwel te vergeten, dat zij slechts dienstknechten waren, niet hun maar des Heeren woord te verkondigen, en daarom ook niet hunne eer maar de eer van Hem te zoeken, die hen gezonden had. In deze weinige woorden is dan ook het regt en de verpligting van predikers en hoorders duidelijk uitgesproken.

Immers predikers mogen nooit vergeten, dat zij niet in hun eigen naam komen, maar slechts in den naam van Hem, die hun den last gegeven heeft *Zijn* wil bekend te maken, zoodat zij dan ook het in hen gestelde vertrouwen teleurstellen, ja eene zware verantwoordelijkheid op zich laden, zoo zij iets voegen bij 'tgeen zij gelast werden te verkondigen, of de hun opgedragen boodschap verzwakken, door het een of ander naar hun eigen goeddunken weg te laten. Niet *alle* waarheden behoeven te gelijkertijd en *allen* verkondigd te worden, want de Heer zelf heeft op velerlei wijzen en op verschillende tijdperken onderscheidene waarheden geopenbaard; maar nooit mag iets anders dan Gods waarheid gepredikt worden. Van de andere zijde echter is hiermede het gezag der prediking gewaarborgd. Indien de predikers hunne eigene meening, hoe schrander en juist dan ook, uitspreken, zou men haar ligt als de uiting van een menschelijk en daarom bekrompen verstand kunnen verwerpen; doch nu moeten predikers toezien, dat zij met gepasten eerbied en tevens met vrijmoedigheid en gezag Gods raad verkondigen, en hoorders moeten toezien, dat zij niets aannemen dan wat God zelf hen heeft gelast.

En de zeventig gingen uit zonder aarzelen, ofschoon zij wisten dat zij als wolven onder de schapen werden gezonden; en hun werk werd zonder twijfel aan de zielen gezegend, ofschoon geene verdere bijzonderheden worden vermeld. Zij kwamen terug en verhaalden wat zij hadden gezien, en daar zij hadden aanschouwd wat de apostelen zelven hadden ondervonden, ja iets verrigt wat der apostelen zelfs onmogelijk was geweest (Luk. 9: 37), zeiden zij tot Jezus met een zeker welbehagen, zoo niet zelfverheffing: »Heere! ook de duivelen zijn ons onderworpen, in Uwen naam." Zij erkennen volmondig dat het in den naam van Christus is geschied, evenwel zij zijn zich het feit bewust, dat de duivelen *hun* zijn onderworpen. Jezus verheugde zich zonder twijfel in dit feit, maar gelijk altijd was Hij zich ook daarin Zijne roeping als Middelaar bewust, en als de heilige tuinier wilde Hij ook thans wederom de ranken reinigen, opdat zij te meer vrucht tot verheerlijking van God zouden dragen. Hij ontkent noch vermindert het gewigt van het feit, dat de duivelen hun zijn onderworpen geweest, maar Hij vermaant hen tevens niet in de verkregen uitkomst de oorzaak hunner blijdschap te zoeken, maar hunne hope te vestigen op een grondslag, die niet bewogen kan worden, en wel het door God zelven gelegd fondament, dat onafhankelijk is van alle menschelijke steunselen.

Verheugt u, roept Jezus hun toe, niet in 't geen *door* ulieden is geschied, maar veel meer in 't geen *voor* ulieden werd verrigt. Verheugt u niet in 't geen op de aarde voor den hemel, maar integendeel in 't geen in den hemel voor de aarde werd gedaan. Verheugt u daarin, dat *uwe namen in de hemelen* zijn opgeteekend, dat gij tot *het ingaan in den hemel wordt voorbereid*, en hier *bewaard wordt* voor de erfenis, die voor u wordt *bewaard in de hemelen*.

Vreugde — ons hart begeert haar, heeft er behoefte aan. De Schrift erkent deze behoefte volmondig en keurt haar in geenen deele af, maar integendeel vermaant ons, ons in den Heere onzen God te verblijden, ja, wij worden uitdrukkelijk en onmiddelijk er op gewezen: »Te dier ure verheugde zich Jezus in den geest." Evenwel ook de meest tot vreugde gestemde zal gemakkelijk toegeven, dat niet al wat blijdschap belooft, blijdschap geeft; ja, ware, blijvende blijdschap is eene zeer zeldzame zaak, al vergenoegen wij ons met eene zeer oppervlakkigs kennisneming van personen en zaken, die ons omringen. Konden wij van huis tot huis en van hart tot hart gaan en overal de vraag doen hooren: »Zijt gij blijde, is uw hart met vreugde vervuld?" Dan zouden wij ons al zeer spoedig overtuigen, dat een lagchend gezigt veelal een treurend hart verbergt, en dat menigeen, dien wij van wege zijn geluk hebben benijd, door smart en angst bijna wordt overstelpt. Ik heb ergens gelezen, dat een tooneelspeler tot een geneesheer kwam, en dezen verzocht hem een middel tegen zwaarmoedigheid te geven. De geneesheer raadde hem het een en ander aan, doch het baatte niet. Toen de tooneelspeler neerslagtiger dan ooit tot den dokter terugkwam, gaf hij hem den raad naar een schouwburg te gaan, een zeker tooneelstuk en tooneelspeler te gaan zien, en dan zoude hij zeer zeker hartelijk lagchen en zijne droefgeestigheid welligt voor altijd kwijt raken. Doch wie beschrijft den schrik van den geneesheer, toen hij vernam: »De tooneelspeler, mijnheer, ben ik zelf!" Alzoo bedriegt een lagchend gezigt menigeen, en moet dikwijls dienen om de diepste gevoelens des harten te verbergen.

Zonder twijfel dus is het eene zeldzame zaak ware blijdschap te gevoelen, en wanneer ik lees, dat een zeker man over zich zelven verblijd was en anderen tot blijdschap vermaande, toen hij in de gevangenis was opgesloten en elk oogenblik een bloedigen dood tegemoet zag; en een ander het gelaat van een engel vertoonde, toen hij blootstond aan de steenworpen eener verbitterde menigte, dan vraag ik mij af: van waar deze blijdschap in de ure des noods en des doods? en ik vlei mij, dat indien ik zulk eene blijdschap deelachtig kon worden, niets mij daarvan zou kunnen berooven.

De woorden der Schrift, dit moet ik evenwel volmondig bekennen, die wij thans met elkander onderzoeken, zijn tot *gelooviger* gerigt, tot hen, die in waarheid discipelen van Jezus zijn, van Hem hebben getuigd, zich aan Hem als eene levende offerande hebben overgegeven, geleerd hebben alles schade te achten, vergeleken bij de uitnemendheid Zijner kennis en genade, zich de zonde schamen in Jezus de oorzaak van hun vrede, de bron van hunne vreugde vinden. Menigwerf wordt de vraag geopperd: »Ben ik een Christen, kan ik mij scharen onder de kinderen Gods?" Dan worden allerlei toestanden opgenoemd, die vaak de gemoederen verwarren en hen eerder verschrikken dan vertroosten en teregt helpen. Wilt gij weten of gij een Christen zijt? welaan, vraag uzelven: Wat is de oorzaak mijner blijdschap en mijner droefheid? Indien de overtuiging, dat gij tegen des Heeren wil gehandeld en Zijne heilige bedoeling miskend hebt, uw hart met smart vervult, dan bewijst dit, dat gij de droefheid naar God kent; en wederom: indien des Heeren genade uwe blijdschap opwekt, Zijne barmhartigheid en het licht Zijner liefde uwe vreugde is, dan bewijst dit, dat gij een kind Gods zijt. Zie dan toe, dat gij niets doet of laat, dat u deze blijdschap zou kunnen ontrooven of uwe gemeenschap met God, de bron van alle vreugde beletten; maar integendeel vraag Hem haar te bewaren, te vermeerderen, uw geloof te versterken en uwe liefde te verlevendigen, en alzoo ook uwe blijdschap te bevestigen en te verzekeren, opdat zij door Hem gewrocht, ook ruste in Hem.

Een Christen, en hij alleen, heeft reden tot blijdschap; maar hij dan ook volkomen, en vindt in deze blijdschap een krachtigen spoorslag om in des Heeren wijngaard ijverig werkzaam te zijn. Hij vindt daarin moed tot het getuigen van de waarheid, die aan zijn gemoed vrede en vreugde verzekert en eene opwekking om den Heer als de bron van alle genade te prijzen. En zoo wij deze goddelijke blijdschap, die goddelijke droefheid in geenen deele buitensluit, maar integendeel dikwerf door haar wordt voorafgegaan, ontberen, dan is dit, omdat wij niet genoegzaam de door God ons geschonken voorregten waarderen, de onzigtbare dingen niet genoeg op prijs stellen, grond tot roemen in ons zelven vinden, en den Heere niet de eer geven die Hem alleen toekomt; met één woord, omdat wij toegeven aan ongeloof of kleingeloof.

De Heer ontkent niet, dat de zeventig een grooten triomf hebben behaald, want Hij weet wat in den mensch is, en Hij kent de magt en den invloed van den satan. Hij heeft gezien hoe de duivel in den beginne is gevallen en hoe zijne kracht, sedert Hij op deze aarde is gekomen, werd verbroken. Want in elk getuigenis der waarheid en prediking van het kruis, en in het winnen van eene enkele ziel, wordt het vallen van den satan gezien, totdat deze vijand voor altijd overwonnen zal worden (Jesaja 14: 12). Hij, de Heer der heerlijkheid, geeft den Zijnen de kracht des ligchaams en der ziel, om den leugenaar en moordenaar te overwinnen; en hoe zoude Hij er zich dan niet in verheugen, wanneer Hij verneemt, dat den discipelen ook de duivelen zijn onder-

---

VOOR KINDEREN.

De kleine Nelly.

HET KIND.

Ziet gij gaarne naar buiten als het sneeuwt? Ik geloof dat alle kinderen er graag naar kijken, vooral als zij op boomen en velden kunnen zien; maar het was niet op zulk eene omgeving dat de kleine Nelly Rogers de sneeuw zag nederdalen, toen zij op een kouden winterdag voor het raam de digten vlokken met de oogen volgde. Het was eene donkere smalle straat, die door het witte kleed geheel werd versierd; zelden zag zij iets en dat zoo mooi en rein was als die veelsoortige pluimen, die in digte massas naar beneden buitelden. Terwijl zij zich verwonderde over de schitterende witheid van het geheel vóór haar, kwam haar op eens eene uitdrukking te binnen, die zij in het eerst maar niet wist 't huis te brengen: »*witter* dan sneeuw." Hé waar had zij zij dat ook weêr gehoord? wie zou ooit denken dat er iets kon wezen *nog* witter dan die oogverblindende sneeuw?

Eindelijk begreep zij dat het in den Bijbel moest staan; maar hoe zij ook haar best deed, de rest van het vers kon zij zich maar niet herinneren; witter dan sneeuw... gedurig herhaalde zij het bij zich zelve, en vond die woorden hoe langer hoe onbegrijpelijker... Zij had zoo iets zeker nooit gezien; maar het stond in den Bijbel, en daarom moest het wel waar zijn, en hoewel zij al heel weinig wist, dit stond bij haar vast, wat in Gods woord stond, *dat* was waar.

Het was een somber leven, dat de kleine Nelly leidde: zij had hare moeder nooit gekend, wijl deze kort na hare geboorte overleed,... geen broêrtjes of zusjes,... en haar vader, hoewel hij niet onvriendelijk of hard voor haar was, had weinig begrip van hetgeen een kind het leven aangenaam kan maken, hij dacht er nooit aan, dat het al heel eenzaam en droevig voor zijne kleine Nelly was, als hij den geheelen dag in de ijzergieterij werkte en zij niemand had om mede te spelen of te praten. Als hij 's avonds 't huis kwam en zijn eten gereed vond, was hij tevreden, en het kwam niet in hem op het gezigtje eens aan te zien, dat hoe langer hoe smaller werd en zoo zelden door een blijden lach werd opgevrolijkt.

Maar Nelly had toch één vriend.

In de benedenkamer van één der huizen, aan de overzijde woonde een oude Ier, Micky M' Guinness geheeten; 't was een zonderlinge man, van beroep vogelverkooper; de muren van zijne kamer waren digt bezet met vogelkooitjes: kanaries, goudvinken, sijsjes, en eene menigte andere soorten. Nelly liep dikwijls over, en zat dan te luisteren naar het gezang van zijne vogeltjes en hielp hem in hunne behoeften te voorzien.

NELLY'S OUDE VRIEND.

Dien avond zat de oude man voor het vuur vergenoegd zijn pijpje te rooken, toen Nelly naar binnen kwam stappen, en stilletjes naast hem ging zitten. Een geruimen tijd zaten beiden in het vuur te staren, toen op eens Nelly zich liet hooren:

»Micky," vraagde zij, »kent gij den Bijbel?" Micky nam zijne pijp uit den mond en keek het kind verbaasd aan.

„Kent gij hem Micky?" herhaalde zij. „Wel dat kan ik juist niet zeggen," zeide hij.

Het kind keek zeer teleurgesteld.

»Waarom vraagt ge dat?" zeide de oude man, verwonderd over dezen ernstigen blik.

„O ik dacht dat gij mij helpen kondt, ik wilde zoo graag iets weten. Hebt gij nooit teksten uit den Bijbel geleerd, Micky?"

„Och neen lieve, weet ge, waar ik als kind gewoond heb, waren in 't geheel geene scholen, niet anders dan wel 3 mijlen ver; daarom kon ik niet leeren lezen, en ken het nog niet; ik heb wel eens nu en dan stukjes uit den Bijbel hooren voorlezen, maar dat is al zoo lang geleden, en ik kan er mij niets meer van herinneren."

Na dezen volledigen uitleg nam Micky zijne pijp weder op en begon dapper te rooken. Er werd verder niet gesproken. Eindelijk vraagde Nelly op angstigen en bevenden toon:

„Maar Micky, gelooft ge wel dat wij ooit in den hemel zullen komen als wij den Bijbel niet kennen?"

„Wel mijn lieve, ik hoop er regelregt heen te gaan als ik sterf, ik word al een oud man en het begint mijn tijd te worden zachtjes aan, en gij zult er ook wel komen, want ge zijt een heel goed lief klein ding en hebt nooit iemand leed gedaan."

„O Micky," zeide Nelly met een bedrukt gezigtje, „ik woû, dat ik maar wat van den Bijbel wist, want ik geloof nooit dat wij daar komen als wij er niets van weten."

Het kind was digter naar hem toe geschoven, en keek hem zeer bezorgd aan.

Weder nam de oude man zijne pijp uit den mond, en wist niet hoe hij het met het meisje had; zij was zoo ernstig en verschrikt, en haar gezigtje was zoo erg bleek. Hij legde zijne hand op haar hoofdje en zeide: „Maar lief kind, gij ziet er uit alsof gij er waarlijk reeds heen gingt. Wat scheelt er toch aan lieve?"

»Ik weet het niet, maar ik ben zoo moê." Hij trok haar naar zich toe, en was zeer dankbaar toen zij tegen hem aan in slaap viel; onrustig keek hij gedurig naar de bleeke wangen, die zelfs door den slaap niet werden gekleurd.

Eene ligte beweging in de straat maakte haar wakker. Nelly schrikte toen zij begreep waar zij was, en dat »vader gaauw 't huis zou komen en zijn avondeten nog niet klaar stond;" zij verliet haar goeden buurman en liep huiverende en rillende over naar hare eigene ongezellige woning.

NELLY'S VADER.

Juist was een en ander op de tafel geplaatst, toen een zware stap de komst van haren vader voorspelde; de deur ging open, en een knappe flinke werkman trad binnen.

„Bitter koud van avond hé? 't eten klaar? dat is een knappe meid." Terwijl hij dus sprak ging Rogers aan tafel zitten en deed het eenvoudig geregt alle eer aan. Zoo druk was hij hiermede bezig, dat hij niet eens lette op het zwakke bleeke gezigtje over hem; hij bemerkte zelfs niet, dat het kind niets at. Toen zijn eetlust was voldaan, nam hij eene courant uit zijn zak, en beval Nelly een blokje meer aan den haard te leggen. De arme Nelly ging naar den hoek van het vertrek, en zag tot haar spijt dat al de kleine blokken er reeds door haar waren afgenomen, en er niet anders over waren gebleven dan zware houten, die zij naauwelijks tillen kon; het gelukte haar er een op het vuur te brengen, hoewel het haar zeer veel moeite kostte, en zij begon de tafel te ontruimen.

Nadat de courant was doorgelezen, ging Rogers het overige van den avond in de herberg doorbrengen; dat was helaas in den laatsten tijd zijne gewoonte geworden. Toen Nelly harè zaakjes had afgedaan, ging zij digt bij 't vuur zitten; zij gevoelde zich zeer onwel; arm kind, zij wist nog niet *hoe* ziek zij was. Er was niemand, met wien zij kon praten, en niets om haar bezig te houden dan de roode en blaauwe vlammen, die uit het vuur opstegen. Eindelijk ging zij naar haar bedje op zolder, en terwijl zij daar zoo heel alleen in donker nederlag, wist zij het niet, dat zij door den Hemelschen Vader werd bewaakt, en dat heilige engelen om haar heenzweefden.

Rogers kwam laat te huis; met onvaste schreden kwam hij den trap op stommelen; daar hoorde hij Nelly hoesten... en snikken, hij stond stil en luisterde.

Een van de bewoners, die uit voorzorg altijd opbleef totdat allen binnen waren, en hij zelf gesloten had, zag den beschonken man droevig aan.

„Wat scheelt het kind toch?" vraagde hij.

„Wat haar scheelt, wel, die hoest zal haar het leven kosten, dat weet *ik* wel."

WAT IS WITTER ALS SNEEUW?

Was het een benaauwde droom geweest, dat er iets niet goed was met zijn kind? Rogers wist het niet, maar een enkele blik op het zwakke gezigtje overtuigde hem terstond van de werkelijkheid.

„Waarom schreidet ge zoo gisteren avond Nelly?" vraagde hij zoodra hij haar zag. Zij keek verlegen en zei: »Ik kon het niet laten, het was zoo erg koud, en dat hoesten deed mij zoo 'n pijn hier." (Op hare borst wijzende.)

De vader keek verschrikt; Nelly zag er nu net uit als hare moeder toen zij ziek was. Voor het eerst in haar leven ging Rogers bekommerd heen, omdat hij zijn dochtertje zoo alleen achterliet; hij moest naar zijn werk, maar nam zich voor niet meer naar de herberg te gaan als hij kon.

(*Wordt vervolgd.*)

worpen? Nogtans kan deze onderwerping zelve tot een valstrik worden; want de satan houdt ons vast niet slechts met dikke touwen, maar ook met dunne draden, en zelfs bij 't geen wij voor den *Heer* hebben gedaan, indien er slechts nadruk gelegd mag worden op 't geen wij gedaan hebben.

Wij zijn maar al te zeer gereed om in verkregen uitkomsten te roemen, en hechten meer gewigt aan 't geen naar het oordeel van menschen *groot*, dan aan hetgeen naar Gods meening *goed* is. Het bloote doen van het een en ander beteekent in waarheid weinig (Matth. 7: 22), en al hadden wij al wat van ons geëeischt wordt gedaan, dan nog zijn wij onnutte dienstknechten; want ook de grootste gaven en de schitterendste werken zijn als niets vergeleken bij onze eeuwige zaligheid. Uitkomsten zijn niet de maatstaf of iets al dan niet in God verrigt is; men behoort te oordeelen naar de mate der liefde tot Christus, en daarom kunnen de uitkomsten nooit een veilige grondslag voor onze waarachtige en blijvende vreugde zijn.

De wezenlijke oorzaak van onze vreugde kan niet gevonden worden in de dingen dezes tijds, en niet eens in onze betrekking en werkzaamheid als Christenen, maar *slechts* daarin, dat *onze namen geschreven zijn in de hemelen.* Van hen die voorbijgaan wordt gezegd, dat zij op *de aarde* geschreven zijn (Jer. 17: 13), daarentegen spreekt Mozes van een boek, waarin hij opgeteekend is (Exod. 32: 32), en de apostel Paulus maakt melding van het boek des levens, waarin verscheidene zijner medearbeiders zijn opgeschreven (Filipp. 4: 3). Christus zou den zeventig hebben kunnen bevelen zich daarin te verheugen, dat zij door den Heiligen Geest wedergeboren en nieuwe schepselen waren in Christus, en het onderpand en zegel des Geestes hadden ontvangen; doch Hij leidt hen tot de bron van alle vreugde, waaruit alle zegeningen vloeijen, en wel de *vrije, souvereine, verkiezende genade van God.*

Zoodra een hart uit deze bron put, is beide, alle roem en alle angst, buitengesloten. Want dat wij in het boek des levens zijn opgeteekend, is voorzeker niet een eigen werk, en rust noch op 't geen wij voor, noch op 't geen wij na onze bekeering hebben gedaan, maar wordt ook noch door onze zonden noch door onze tekortkomingen als Christenen belet: het rust op de daad Gods in die hemelen, waaruit satan voor altijd is gebannen. Hoe dat? C. S.

Twee rigtingen.

Ik heb mij opzettelijk niet gemengd in den strijd, die thans zoo heftig gevoerd wordt omtrent den aard en de strekking der *Vereeniging voor Christelijk-Nationaal Schoolonderwijs.* Dr. Kuyper heeft hieromtrent zoo uitvoerige en belangrijke artikelen in den *Heraut* geleverd, dat vrienden en vijanden de beteekenis daarvan erkenden, zoodat het niet noodig was mij over deze zaak verder uit te laten. Doch nu acht ik mij verpligt een enkel woord te zeggen naar aanleiding van 'tgeen ik zoo even in het *Dagblad van 's Gravenhage* las. Ik ken geen Nederlandsch blad, waartegen ik Christenen, die met mij op hetzelfde fondament staan, zoo ernstig moet waarschuwen als dit Dagblad. De hoofdredacteur is een Israëliet, die uit den aard der zaak Jezus verwerpt, en naardien hij loochent dat Hij de Christus is, het vonnis door Kajaphas over Hem geveld, goedkeurt. Niemand heeft een grooter afkeer van elken schijn zelfs van vervolging om des geloofswil, en is een ijveriger handhaver van volkomene godsdienstvrijheid dan de schrijver dezer regelen. Maar wanneer een Christus-verwerpende Jood zich gedurig verstout Christenen te zeggen wat al dan niet Christelijk is, dan wordt dit eene wezenlijk ergerlijke zaak. Hoe kan iemand, die ontkent dat Jezus de Christus is, ooit toegeven dat het goed is, dat men tot *Christelijke* deugden opleidt?

Voor u, hoofdredacteur van het Dagblad is *Christelijk* de uitdrukking van eene leugen en zoo gij eenigzins consequent zijt, van eene godslastering; want Jezus van Nazareth heeft niet slechts verklaard dat Hij de Christus was, maar ook dat Hij was de Zoon Gods, en om die dubbele bekentenis is Hij ter dood veroordeeld geworden door Israëls Hoogepriester, Hoogeraad en volk. Gij nu treedt in de voetstappen en volgt het voorbeeld van al die veroordeelaars van Jezus, en gij spreekt niet alleen over *Christelijk*, maar gij wilt ook dat de kinderen in *Christelijke* deugden worden opgeleid, terwijl *Christelijk* voor u gelijk staat met *leugenachtig en godslasterlijk.* Is dit niet ongerijmd?

Doch hiermede vergenoegt zich de Joodsche hoofdredacteur niet. Hij tracht op allerlei manieren de Roomschen te vlejen en ze tegen de liberalen op te hitsen. De Roomschen hebben de liberalen en wederom de liberalen de Roomschen gebruikt, zoolang het beiden in hun kraam paste; de verbindtenis die tusschen beiden gedurende vele jaren bestond, was eene zeer natuurlijke, maar zij hielpen elkander om tegen Evangelische Christenen en vooral tegen de anti-revolutionairen hunne vereenigde krachten te rigten. On- en bijgeloof hebben elkander de hand gereikt in vroegere eeuwen, en zij doen hetzelfde tot dit uur, want beiden haten en vervolgen het geloof. Doch nu bestaat er eene wederkeerige spanning en afkeer, en het Dagblad, het conservatieve Dagblad, maakt hiervan gretig gebruik, om door allerlei aardigheden en beleefdheden de Roomschen te winnen. De Joodsche hoofdredacteur van het Dagblad vergeet ten eenenmale wat Rome steeds voor Israël is geweest en wat het lot van Israël zou zijn, indien Rome ooit wederom het hoofd opstak en de besluiten van het thans te Rome vergaderd concilie ten uitvoer gebragt konden worden. Hij ziet geheel en al voorbij, dat Rome de gezworen vijand van Israël is, en dat Rome en Jeruzalem elkander voor goed uitsluiten. De *conservatieve* rigting moet voor alles en boven alles gesteund worden, en tot dien prijs laat hij zich het Christendom van Rome welgevallen, en geeft hij zelfs daarvan hoog op.

Nu zou men zeker gelooven dat dit ook voor de ruimste conscientie genoegzaam is, och neen, ook de anti-revolutionairen zijn eene rigting — althans het gedeelte waarvan Dr. Bronsveld een woordvoerder is — die met de conservatieven hand aan hand gaat. Ware ik in de plaats van Dr. Bronsveld, dan zou ik niet weinig verschrikt worden over den lof, mij door het Dagblad gegeven, en ik zou mij zeer zeker met groote naauwgezetheid de vraag trachten te beantwoorden: Wat heb ik dan toch gezegd, om door het *Dagblad van 's Gravenhage* geprezen te worden? Mijns inziens ontvangt Dr. Bronsveld het wel verdiend loon: den lof van het Dagblad.

Dr. Bronsveld laat zich onder anderen aldus uit: »Wij Christenen moeten het niet zijn, die het Christelijk element (zelfs als het zwak is) ergens uitdrijven; wij mogen het kwade niet doen om er het goede uit te laten voortkomen." Ik beken ronduit, dat ik deze woorden met verbaasdheid heb gelezen, en mij heb afgevraagd: Hoe is het mogelijk, eene zaak die zoo eenvoudig is, zoo weinig te begrijpen en zoo verkeerd voor te stellen? Willen zij, die tegen het woord *Christelijk* in de wet op de openbare school protesteren, het Christendom uitdrijven? Ziet gij dan niet dat zij den *schyn* willen verbannen om de *wezenlijkheid* in te brengen, het *woord* willen uitdrijven om de *waarheid* binnen te leiden? Ziet gij waarlijk niet, dat twee bepalingen als deze: »*christelijke* deugden" en »geen ergernis geven aan eenig gezindte" elkander zoo volkomen uitsluiten, dat zij ONMOGELIJK met elkander kunnen gaan? Gij geeft ergernis, dan overtreedt gij de wet van den aardschen koning; gij geeft *geen* ergernis en beweert nogtans tot *Christelijke* deugden op te leiden, dan overtreedt gij de wet, dan handelt gij tegen het voorbeeld van den Koning der koningen zelven, die Christelijke deugd noch leeren noch beoefenen kon zonder de Joden zoodanig te ergeren, dat zij Hem aan het kruis nagelden.

Laat Dr. Bronsveld eens beproeven de hem voorgelegde vraag te beantwoorden en in praktijk te brengen, en hij zal spoedig ontwaren, dat hij geene *Christelijke* deugd leeren kan zonder *Christus*, en dat Christus nu nog even als voor 18 eeuwen eene dwaasheid of eene ergernis, of beide, dwaasheid en ergernis is. Juist zij, die het woord *Christelijk* in de wet willen vasthouden, doen het kwade om er het goede uit te laten voortkomen. Het kwade bestaat in het noodzakelijk ontduiken der staatswet, die een bepaald Christelijk onderwijs *niet* gedoogt, maar zij laten zich die wetsontduiking welgevallen, opdat op plaatsen, waar geen aanklager is, Christelijk onderwijs in den goeden zin van het woord kan gegeven worden. Gij onderwijst dus de Christelijke waarheid (doet het goede) overtredende de staatswet (doende het kwade).

Dr. Bronsveld zegt ons verder: „Daar zijn bijzondere scholen, waar ik den geest van Christus niet vond, noch in de leerboeken, noch in de slechte tucht, noch in den persoon van den onderwijzer; daar zijn staatsscholen, waar ik dien geest niet vruchteloos zoek." Ik moet onderstellen, dat de bijzondere scholen, waarvan Dr. Bronsveld spreekt, scholen zijn, die onder het toezigt van het Hoofdbestuur der Vereeniging voor Christelijk-Nationaal Schoolonderwijs staan; want zoo niet, dan beteekent dat argument volstrekt niets. Maar toegegeven het is zoo, dan nog dunkt mij bewijst Dr. Bronsveld niets met deze tegenstelling. Daargelaten dat het zijn pligt was geweest, het hoofdbestuur hiervan kennis te geven, opdat het de noodige verandering tot stand mogt brengen, in elk geval volgt hieruit slechts, dat ook het beste op aarde door de zonde wordt bezoedeld en ook het edelste beginsel niet overal en altijd in behoorlijke toepassing gebragt. Maar let nu eens op de tegenstelling. In de *bijzondere* school vond ik »den geest van Christus niet, noch in de leerboeken, noch in de slechte tucht, noch in den persoon van den onderwijzer," — en Dr. Bronsveld had een regt, ze daar te vinden, want de bijzondere school geeft hiertoe niet slechts vrijheid, maar eischt het. „Daar zijn staatsscholen, waar ik dien geest niet vruchteloos zoek." Ik weet niet regt wat die *geest* is, en hoe veel beteekenis aan die woorden »niet vruchteloos" moet worden toegekend, want zij kunnen veel en zij kunnen weinig beteekenen. In elk geval Dr. B. *zoekt* dien geest daar niet, noch de Christelijke leerboeken, noch de Christelijke tucht, noch den Christelijken onderwijzer, en teregt, want hij had geen regt deze dingen op de openbare scholen te zoeken, en hij mogt daarom grootelijks verbaasd zijn, als hij tegen alle verwachting, dien geest op de openbare school niet vrchteloos zocht."

Welaan, wat volgt hieruit? In de bijzondere school heeft men een *regt* te zoeken en te vinden al wat *Christelijk* is, en men mag daarom verwonderd zijn zoo men *tegen* den aard en de strekking der bijzondere school, eene of meerdere vindt, die den Christelijken geest derven. Op de openbare school heeft men *geen* regt te zoeken wat *Christelijk* is, en kan men het slechts daar vinden, wanneer op die school *tegen* haren aard en met verkrachting der staatswet het Christelijke gansch onverwachts aldaar wordt gevonden. En gij durft beide, openbare en bijzondere school op ééne lijn plaatsen, en gij wilt dat wij of de wet van koning Jezus, of de wet van den staat zullen overtreden, en duidt het ons ten kwade, dat wij geen Christendom willen erkennen dat niet ergert en evenmin ergeren willen wanneer de wet ons voorschrijft geen ergernis te geven? Schrap het woord *Christelijk*, en de zaak staat eerlijk in allen deele.

De Joden zullen dan niet geërgerd worden, want gij hebt het *Christelijk*, den steen des aanstoots, verwijderd. De Christenen zullen niet geërgerd worden, want zij zullen weten dat gij niet voorgeeft iets te geven dat gij niet kunt geven. Maar gij wilt het Christelijke binnensmokkelen tegen den geest en bedoeling der wet, en gij wilt het Nederlandsche volk den indruk geven, dat zijne openbare school het Christendom toelaat, zoo niet erkent, ofschoon gij kunt weten dat dit niet zoo is, — nu dan zeg ik: Wij Christenen mogen geen kwaad doen opdat het goede er uit voortkome, en wij *moeten* den schijn uitdrijven, opdat wij onder den schijn niet de wezenlijkheid verliezen.

Het goede *Dagblad van 's Gravenhage* begroet de woorden van Dr. Bronsveld met welgevallen, en ziet daarin eene belangrijke toenadering tot die conservatieven, welke evenzeer bezwaar hadden tegen een herziening, die ten doel had het woord *christelijke* weg te nemen uit art. 23 der schoolwet van 1857, maar niet tegen andere wijzigingen. »En de zoete hoop wordt geuit: »Zoo kan welligt spoedig een hinderpaal verdwijnen, die van elkander scheidt twee rigtingen, welke beiden gekant zijn tegen het radicalisme?" Indien ik Dr. Bronsveld niet hoog achtte als een broeder in Christus, zou ik met eene zekere voldoening op deze hoop kunnen wijzen; want een positief Christen, een Evangeliebelijder moet zijn geloof al zeer verzwakt hebben, om geen sterker woord te gebruiken, wanneer die verwachting hem aangaande wordt gekoesterd. Nu zeg ik daarentegen: Laat dit woord u waarschuwen, om toe te zien of beginselen juist kunnen zijn, die u van broederen verwijderen, met wie gij denzelfden Christus als uwe eenige hope in leven en sterven belijdt, en u tot bondgenooten maken van eene rigting, wier voornaamste Dagblad geredigeerd wordt door een verwerper van Christus, ja van eene rigting die niets anders is dan een *in*consequent radicalisme, en de naiveteit heeft om te wanen, dat zij vereenigd is met de positief historische rigting en het radicalisme kan bestrijden!! C. S.

De onfeilbaarheid van den paus.

De volgende vijf Canones door de alhier (Londen) verschijnende *Pall-Mall Gazette* medegedeeld, die tevens overeenkomen met het door den Romeinschen berigtgever der *Colnische Zeitung* gezonden uittreksel, bewijzen wat men thans te Rome bedoelt. Indien zij echt zijn, en er bestaat geen redelijke grond om hare echtheid te betwijfelen dan bewijzen zij genoegzaam, dat de magt der Conciliën geheel wordt gefnuikt, en er van het tegenwoordig te Rome vergaderde Concilie geëischt wordt, zijn eigen doodvonnis uit te spreken.

De canones luiden aldus:

„*Canon I.* Indien iemand zegt, dat de Bisschoppelijke Stoel der Roomsche Kerk niet de ware en onfeilbare Stoel van den Heiligen *Petrus* is, of dat hij niet door God gekozen is als de meest vaste, onvergankelijke en onwrikbare rots der geheele Christelijke Kerk, — die zij vervloekt.

„*Canon II.* Indien iemand zegt, dat er in de wereld nog een andere onfeilbare Stoel der waarheid van de Evangelien onzes Heeren *Jezus Christus* bestaat, buiten en behalve dien van den Heiligen *Petrus*, — die zij vervloekt.

„*Canon III.* Indien iemand loochent, dat het goddelijk leeraarsambt van den Stoel van den Heiligen *Petrus* noodzakelijk is voor den waren weg tot de eeuwige zaligheid voor alle menschen, voor ongeloovigen en geloovigen, voor leeken en bisschoppen, — die zij vervloekt.

„*Canon IV.* Indien iemand zegt, dat iedere op wettige wijze verkozen Paus van Rome niet krachtens goddelijk regt de opvolger van den Heiligen *Petrus* is, ook in de gave der onfeilbaarheid van zijn leeraarsambt, maar aan een hunner het voorregt der onfeilbaarheid om aan de Kerk het woord Gods, vrij van alle dwaling en verdorvenheid, te leeren, ontzegt, — die zij vervloekt.

„*Canon V.* Indien iemand zegt, dat Algemeene Concilien door God als eene magt in de Kerk gesteld zijn om de kudde Gods met het woord des geloofs te voeden, die boven de goddelijke instelling noodzakelijk is, opdat het leeraarsambt van den bisschop van Rome onfeilbaar blijven zal, — die zij vervloekt."

Art. 1. Hier worden twee leugens beweerd, en wel in de eerste plaats, dat de paus de opvolger is van Petrus, en ten tweede, dat al wat aan Petrus gegeven werd, aan elk zijner zoogenoemde opvolgers, zoodra zij maar pausen werden genoemd, hoe onzedelijk zij overigens mogen zijn geweest, werd gegeven. Het is gansch overbodig te verklaren, dat de geheele uitlegging van Petrus als de rots »de meest vaste en onvergankelijke rots" bezijden de waarheid is.

Art. 2. Het laat zich gemakkelijk begrijpen, dat de mogelijkheid van eenen *tweeden* onfeilbare geloochend wordt; want het zoude kunnen gebeuren, dat de eene onfeilbare den anderen tegenspreekt, en hem in den ban doet, zoo als trouwens met twee of drie pausen, die tegelijkertijd hebben voorgegeven opvolgers van Petrus te zijn, is gebeurd, en wie zal dan beslissen, wie de onfeilbare is? Of het evenwel genoeg is te zeggen, dat men onfeilbaar is zonder te bewijzen dat het alzoo is, is eene andere vraag.

Art. 3. Met dezelfde consequentie wordt nu het goddelijk gezag van het leeraarsambt in het pausdom voor den waren weg tot eeuwige zaligheid beleden. Er is slechts één meester, en dat is de paus; slechts een onfeilbare gids, en dat is de paus, en niet te gelooven in zijne onfeilbaarheid wordt met eene *vervloeking* gestraft. Het is onmogelijk meer godslasterlijke stellingen te verkondigen en aan den paus de plaats van Christus te geven dan hier geschiedt. Want aan den paus wordt toegestaan wat Gods woord slechts aan Jezus Christus en aan den Heiligen Geest toekent; doch allengs raakt men aan alles gewoon en Rome moet tot hare laatste consequentie komen, opdat men wete wat zij is en men van haar te wachten heeft.

Art. 4. Dit zegt, om zoo te spreken, alles. Er is ook door Roomsche godgeleerden, zoo als Döllinger, Strosmayer, Rauscher en Hefel, steunpilaren der Roomsche kerk, eenigen tijd geleden beweerd geworden dat er zekere pausen zijn, die tot de monsters van ongeregtigheid behooren, en dat bij het verband 't welk tusschen onfeilbaarheid en zedelijkheid bestaat, voor die monsters althans niet van onfeilbaarheid gesproken kan worden. Rome blijft niet op een halven weg staan, en vervloekt allen, die durven loochenen dat eenige paus, hoe verdorven dan ook, immer het woord Gods »vrij van alle dwalingen en verdorvenheid heeft geleerd." Zij kan zich daarop beroepen op Cajaphas en op Judas Iskarioth, en zoo ge wilt zelfs op Bileam, die zijns ondanks eene enkele waarheid Gods heeft moeten verkondigen; en zoo de Ultramontanen deze voorbeelden voor voldoende achten, en het gezag des pausen aldus wenschen te staven, wij gunnen hun dat voorregt, en zullen zeer zeker met hen niet twisten zoo zij hunne pausen met Cajaphas en Judas Iskarioth vergelijken.

Art. 5. Rome is waarlijk zeer stoutmoedig; want er behoort voorzeker moed, om niet te zeggen onbeschaamdheid toe, om van een Concilie te vragen, dat het alzoo over zich zelve oordeele. Conciliën zijn niet *boven* den paus, zij staan niet *gelijk* met hem, en zij zijn niet noodzakelijk, opdat het leeraarsambt van den bisschop onfeilbaar blijven zal; met andere woorden: de onfeilbaarheid berust uitsluitend bij den paus, en in geenen deele bij het Concilie. Het zij zoo, ofschoon dit een volslagen ommekeer is van de geheele praktijk der Roomsche kerk aller eeuwen; maar dan mag men ten minste vragen: Indien de onfeilbaarheid alleen bij den paus berust van welke beteekenis is dan deze verklaring van het Concilie? Een van beiden is waar: Het Concilie is onfeilbaar, en dan is het natuurlijk van het hoogste gewigt, dat dit onfeilbaar Concilie de onfeilbaarheid van den paus verklare. Maar houdt het Concilie dan op onfeilbaar te zijn, zoodra het de onfeilbaarheid des pausen heeft uitgesproken? Men moet immers onderstellen, dat het Concilie hierin eene Gode welbehagelijke daad heeft verrigt, en daarbij door den Heiligen Geest werd geleid. Hoe nu? Totdat het de onfeilbaarheid van den paus als dogma heeft beleden, was het onfeilbaar, en zoodra het dit heeft gedaan, werd het feilbaar; is dat niet onzin?

Doch neen, ge zegt dat het Concilie feilbaar is en de paus alleen onfeilbaar. Het zij zoo, maar welk gewigt kunnen wij, kunt gij, ultramontanen, dan hechten aan de verklaring van een ligchaam, dat feilbaar is? Des pausen onfeilbaarheid eenigermate te doen rusten op de uitspraak van een feilbaar ligchaam, is niet een versterken maar een verzwakken van het geheele gebouw, want het rust dan op het zand der feilbaarheid. Ja, zoo ge gelooft dat het Concilie slechts een feilbaar ligchaam is, waarom hebt ge dan de bisschoppen van alle einden der aarde doen ontbieden, en aan de uitspraken van dat Concilie een zoodanig gewigt gehecht, dat ge de behoudenis der geheele in ellende en verdorvenheid verzonken maatschappij daarvan afhankelijk hebt gesteld?

Ik twijfel er geen oogenblik aan, dat de schrandere Jezuïten dit even goed begrijpen als iemand onzer, maar zij hebben nu eenmaal besloten de onfeilbaarheid van den paus, wiens onfeilbare raadslieden of meesters zij zijn, tot elken prijs te verkondigen en tot een dogma te verheffen, en zij deinzen voor *geen* middel terug, wanneer zij een zeker doel willen bereiken.

Wanneer men de berigten van den correspondent der *Augsburgsche Allgemeine Zeitung* uit Rome leest, — en de haat, waarmede de berigtgever vervolgd wordt, bewijst genoegzaam, welke waarde men aan zijne berigten, die tot dusver blijken zeer juist geweest te zijn, in Rome hecht, — dan staat men wezenlijk verbaasd over de stoutmoedigheid, waarmede de voorstanders der onfeilbaarheid hunnen weg gaan, en de onbeschaamdheid, waarmede zij hunne tegenstanders, die evenwel slechts eene kleine minderheid uitmaken, onophoudelijk aanranden. Alle pogingen der oppositie om de beraadslagingen over het leerstuk van 's pausen onfeilbaarheid te verschuiven of te verhinderen, werden verijdeld. Evenzoo mislukte eene poging van eene deputatie, bestaande uit bisschoppen van alle landen; eindelijk werd door 77 leden een protest ingesteld, waarin de afwijking van de vastgestelde dagorde ten gunste van dit leerstuk in scherpe bewoordingen werd afgekeurd. Onder anderen voeren zij den voorzitter te gemoet, dat zij zeer goed weten, dat men op hunne bedenkingen geen acht geven zal; dat zij echter geen twijfel omtrent de vrijheid van het Concilie willen doen oprijzen en de bisschoppen voor het oog der geheele wereld in geen belagchelijk daglicht willen doen verschijnen.

Het leerstuk van des pausen onfeilbaarheid zal zeer zeker door het, volgens den paus zelven voor feilbaar en *niet noodzakelijk* verklaard, Concilie aangenomen worden, en dan zal men ons zeggen, dat dit het werk des Heiligen Geestes en het meest afdoend bewijs voor de eenheid van Rome is, dat zoo krachtiglijk onze verdeeldheid veroordeelt!! C. S.

De doodstraf en de Bijbel.

In de *Heraut* dd. 20 Mei zegt de bekwame redacteur van het overzigt der „Christelijke pers" het volgende: »Wanneer neemt eens een deskundige het bezwaar op, dat onlangs door Ds. Tinholt in 't midden gebragt werd tegen Gen. 9: 6, als bewijs vóór de doodstraf. Dit zou te meer te wenschen zijn, omdat in vele adressen, dezer dagen door onze vrienden bij de Tweede Kamer ingediend, die tekst als een der beide grondzuilen wordt opgegeven, waarop in de Christelijke wereldbeschouwing de leer van het halsregt steunt."

Het zij mij vergund naar aanleiding dezer uitnoodiging een en ander in het midden te brengen. Binnen weinige dagen zal het licht zien: »de doodstraf nader verdedigd tegen E. Laurillard en anderen." Onder die anderen bekleedt mijn geachte ambtsbroeder Tinholt eene eerste plaats. Ik heb zijne twijfelingen en zijn twijfelachtig maken van deze afdoende Schriftuurplaats trachten op te lossen en te weêrleggen. Daarvan sta hier een kort uittreksel.

1o. Alle enkele plaatsen der H. S. moeten wij bezien in het licht des kruises. Jezus Christus is het licht der wereld, des levens, des Bijbels. Zijn kruis is het middelpunt Zijner verschijning. Dit kruis predikt ons Gods geregtigheid niet minder dan Zijne genade. Het licht, dat van dat kruis afstraalt, moet in twijfelachtige Oud-Testamentische plaatsen ons den regten weg aanwijzen. Zóó blijven wij bewaard voor misverstand. Zoo voor het deksel, dat tot op den huidigen dag bij Gods oud uitverkoren volk op de Schriften van Mozes en de Profeten ligt.

2o. De vertaling door Tinholt voorgestaan: »diens bloed zal *om* den mensch vergoten worden," in plaats van *door* den mensch, moge taalkundig even verdedigbaar zijn als de onze, zij is uit andere gronden verwerpelijk. Wij zien, dat in de vroegste aartsvaderlijke oudheid de bloedwraak als een door God geheiligd regt, ja geheiligde pligt bestond. Wij weten, dat dezelfde hand, die Gen. 9: 6 schreef of redigeerde (Mozes), iets later uitdrukkelijk en herhaaldelijk schreef, en dat als Jehova's bevel: »wie iemand slaat, dat hij sterft, die zal zekerlijk gedood worden." Ex. 21: 12. Lev. 24: 17 enz. In dien geest leefden en ademden het volk der uitverkiezing, de aartsvaders, het oudste menschelijk geslacht. Dit werpt een eigenaardig helder licht op den duidelijken zin dezer woorden.

3o. Het beweren van T. als gave de Almagtige na den zondvloed hier alleen beloften en zegeningen, geene geboden en verordeningen, is onjuist en benevelt den blik. Men moet Gen. 9: 6 nemen in den geheelen zamenhang van Gen. 8: 15 af tot Gen. 9: 17 toe. Daar vinden wij bevelen en beloften ondereen gemengd. Zij zijn in elkander geweven. Gods zegeningen zijn tevens verordeningen en bevelen, en omgekeerd. Dat: „ga uit de ark," dat: „gij zult niet" (vs. 4) en: „dat zal geschieden" (vs. 6) zijn de gewone vormen van Gods geboden. Daarenboven dit alles wordt nadrukkelijk voorgesteld als een verbond, dat God met Noach en zijne zonen oprigt (Gen. 9: 9, 11, 12, 16, 17). Welnu, zijn dan in alle verbonden niet twee deelen begrepen, en worden de menschen hunnerzijds door dat verbond niet vermaand en verpligt? Voorzeker. Hier geeft God aan de uit den zondvloed geredde menschheid zegeningen en verordeningen voor alle maatschappelijk leven van alle tijden, voor staat en overheid. Eerst omstreeks 1000 jaren later geeft God Zijne wetten aan Israël door Mozes. Aan deze kolossale tijdrekenkundige verwarring en verwisseling maken zich Laurillard, Bitzius, enkele leden in de Tweede Kamer schuldig.

4o. Het bijvoegsel: „want God heeft den mensch naar Zijn beeld gemaakt," heeft eene tweeledige strekking: *a.* de waardij der menschelijke natuur, dus het belang van zijn leven en zijne veiligheid in te prenten; *b.* niet minder om aan te wijzen, hoe de mensch, de menschelijke maatschappij, in hare geregelde ordening, magt ontvangt en pligt, om den schender van het Godsbeeld, den belager der menschelijke maatschappij, den moordenaar, met den dood te straffen. Luther heeft het juist gezien, als hij zegt: „hier geeft God der overheid het zwaard in handen." Zoo hangt de uitlegging van Rom. 13: 4 met die van Gen. 9: 6 zamen.

Dit een en ander heb ik breedvoeriger uiteengezet in genoemde brochure.

De algemeen in Duitschland hooggeachte Dr. en Prof. Nitsch, heeft mij in zijn betoog voor de doodstraf het eerst op den zamenhang van Gen. 9: 6 met het vorige hoofdstuk, en de blijkbare strekking om het geheele maatschappelijk leven te regelen, gewezen. Maar een vaderlandsch geleerde, wijlen G. J. Voorda, hoogleeraar des regts te Utrecht, heeft deze opvatting grondig en duidelijk gestaafd in eene „verhandeling over den zin, de eeuwigdurende kracht en het toepasselijk gebruik van de wet, Gen. 9: 6, aangaande de straf van den doodslag en het regt van gratie. Amsteldam, bij J. Tiel 1803." En voorts in eene Antikritiek daarop 1804. Hij bestrijdt daar dezelfde opvatting, die ik bestrijd, op zijne grondige, breedvoerige wijs. Ik kreeg deze verhandeling na lang zoeken eerst na het schrijven mijner brochure in handen, en zou ze wel aan al de leden onzer Tweede Kamer hebben willen zenden.

Nog meen ik nader en voldoende te hebben in 't licht gesteld de mede in de Noachische wet begrepen verordeningen, om geen levend vleesch, met zijn bloed te eten en om een dier, dat den mensch had gedood, weder te dooden. Sommigen trachten daaruit te vergeefs een wapen te ontleenen, om het gebod Gen. 9: 6 als voor ons niet meer geldende, van kracht te berooven.

Ook de opgeworpen tegenwerping, dat Gen. 9: 25, dus in hetzelfde hoofdstuk, de lijfeigenschap door God zou zijn ingesteld, is in de doodstrafkwestie niet afdoende, zoo als ik meen te hebben aangetoond. Het overige van mijne nadere verdediging is gewijd aan de wederlegging van Dr. Laurillard en in enkele hoofdtrekken ook van de bekroonde prijsverhandeling van Bitzius. Maar van de laatste is eene afzonderlijke breedvoerige wederlegging zeer wenschelijk. Voor hem beteekent noch Tinholt's noch Voorda's, noch mijne opvatting van Gen. 9: 6 iets, want hij rekent volgens het moderne licht geheel het boek Genesis eerst in den tijd der Israëlitische koningen door zeer verschillende, niet door Gods Geest geleide schrijvers geschreven — zoodat hij eigenlijk met de doodstraf ook geheel de H. Schrift breekt.

Helaas! na ernstige, belangrijke debatten heeft de Tweede Kamer de doodstraf met 48 tegen 30 stemmen afgestemd; d.i. de spits van het gezag der overheid gebroken; d. i. het zwaard der geregtigheid haar van God toebetrouwd, veranderd in een kooi; d. i. het leven der weerlooze burgers in de waagschaal gesteld. Aanvankelijk heeft alzoo de humaniteits-idée der revolutie gezegevierd: zal de mannelijke geregtigheidszin der Eerste Kamer den slag nog keeren? Geen heil voor land en volk dan in het volgen van Gods ordinantiën. Binnen eenige jaren zal het blijken, wie zijn land en volk het innigst en het Christelijkst heeft lief gehad: de pleiters tegen of voor de doodstraf. Zij, die de ideën huldigen onzer eeuw, of zij die eerbiedig zich houden aan de ordeningen Gods.

W. 21 Mei 1870. L. J. VAN RHIJN.

De doodstraf.

Onderstaand adres, dat zeker in de harten van Neerlands volk weerklank zal vinden, ligt ter teekening bij de boekhandelaars G. van Peursem en de Hoogh en Co. en zal dezer dagen, naar wij hopen met vele handteekeningen voorzien, aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal worden opgezonden.

Geven de ondergeteekenden, met verschuldigden eerbied te kennen:

dat zij met innerlijk leedwezen vernomen hebben, dat het Wets-Ontwerp van de afschaffing der doodstraf, zelfs voor den meest gruwelijken moordenaar, door de Tweede Kamer aangenomen is;

dat zij als Christenen, als menschen en als burgers van den Staat der Nederlanden, tegen dat Wets-Ontwerp gewigtige bezwaren hebben;

omdat het in strijd is met het Woord van God, de onfeilbare kenbron van waarheid en geregtigheid, der Christenen dierbaren Bijbel;

omdat het in strijd is met de kennis en beginselen van waarheid en zeden, door God alle menschen ingeschapen;

omdat het in strijd is met het gezag, het regt en het ambt van de overheid;

omdat het hun leven blootstelt voor moordenaars, in dezelfde verhouding als hunne goederen zijn voor dieven; ja van brutale dieven moordenaars zal maken en de publieke veiligheid in gevaar raakt;

omdat de proefneming, al is het slechts ten koste van één' vermoorde, goddeloos en veel te duur is;

omdat het land met bloedschulden vermeerderd zal worden, waarom God hetzelve met Zijne oordeelen zal bezoeken;

redenen welke hen dringen, om hunne bezwaren tot Uwe hooge vergadering te brengen, en te verzoeken dezelve weg te nemen, door dat Wets-Ontwerp niet nader te bekrachtigen, maar te verwerpen.

't Welke doende,

23 Mei 1870.

Gebeurtenissen van den dag.

Het belangrijkste feit in dit overzigt te vermelden, is zonder twijfel de aanbieding van het volksbesluit aan den keizer van Frankrijk, door den heer Schneider als voorzitter der kamer en de door hem bij deze gelegenheid uitgesproken redevoering en het antwoord door den keizer gegeven. Naardien er zonder twijfel eenig verschil bestaat tusschen de redevoering van den

heer Schneider en het antwoord van Napoleon, is het, daar beide redevoeringen eene historische beteekenis hebben, van gewigt om beide in haar geheel mede te deelen.

De heer Schneider zeide: „Het wetgevend ligchaam acht zich gelukkig voor Uwe Majesteit het plegtig antwoord te kunnen leggen, dat de natie in 7,350,000 stemmen heeft gegeven op het volksbesluit, dat gij aan haar onderworpen hebt. In volkomen overeenstemming met deze treffende manifestie bieden wij aan Uwe Majesteit, aan de keizerin en den keizerlijken prins onzen eerbied en onze gelukwenschen. 18 jaren geleden heeft Frankrijk, vermoeid door heftige veranderingen en verlangende naar veiligheid, en vertrouwende op uw genie en de Napoleontische dynastie, in uwe hand met de kroon dat gezag en die magt gelegd, die de openbare noodzakelijkheid gebiedend eischte. De verwachting der natie werd niet teleurgesteld. Maatschappelijke orde werd spoedig hersteld, en groote dingen kwamen tot stand. Alle standen der maatschappij gevoelden zich behagelijk en welstand nam toe. Landbouw, handel en fabriekwezen namen op buitengewone wijze toe, en naar binnen en naar buiten wies Frankrijks invloed en aanzien. Van den beginne af evenwel heeft Uwe Majesteit naar het oogenblik uitgezien, wanneer deze concentratie der magt niet meer in overeenstemming zoude zijn met de behoeften des lands. Maar rustig en veilig en vooruitziende den gang der moderne maatschappij, hebt gij verklaard dat vrijheid de kroon van het gebouw zoude zijn. Daarom heeft eene edele onderneming, die de eeuwige eer uwer regering zal zijn, u bewogen en gij hebt besloten om aan Frankrijk eene eerste plaats onder de vrije natiën te verzekeren. Den 29ste November 1860 en de 19de Januarij 1867 getuigen van uw edel initiatief en vaderlandslievende bedoelingen. Toen later en onmiddelijk nadat het algemeen stemregt zijne liberale strekkingen had geopenbaard en ze door het wetgevend ligchaam werden verklaard, heeft Uwe Majesteit, van onze medewerking verzekerd, niet geaarzeld met eene zelfverloochening, die zonder voorbeeld in de geschiedenis is, de grondslagen te leggen van de parlementaire constitutie van het keizerrijk. Maar getrouw aan het groote beginsel, waarop uwe regering rust, hebt ge niet willen toestemmen in eene zoo belangrijke wijziging der magt, die ge uit de handen van het volk hadt ontvangen, zonder dat het volk regtstreeks aan die wijziging deelnam. Vergaderd in de stemplaatsen heeft de natie, na eene regering van 20 jaren, in volle onafhankelijkheid en onder voorwaarden, die getuigen van vooruitgang en mannelijkheid van ons publiek leven, de goedkeuring daarvan bevestigd met eene eenstemmigheid, die niemand tegenspreken durft. Daar het land door meer dan zeven millioen stemmen den nieuwen vorm van het keizerrijk erkent, zegt het land, dat eene instinctmatige kennis heeft van 'tgeen zijn belang en grootheid bevordert: »Sire, Frankrijk is met u; ga voort met vertrouwen op het pad, dat leidt tot allen bruikbaren vooruitgang, en grondvest vrijheid op den grondslag van achting voor de wetten en de constitutie." Frankrijk plaatst de vrijheid onder de bescherming van uwe dynastie en van de groote staatsligchamen.

Het antwoord des keizers luidt:

„Bij het ontvangen uit uwe handen van het rapport betreffende de stemming, die den 8sten Mei is gehouden, is mijne eerste gedachte om mijne dankbaarheid uit te drukken aan de natie, die ten vierde male sedert 22 jaren mij een schitterend getuigenis van haar vertrouwen gegeven heeft. De algemeene stemming, waarbij de bestanddeelen onophoudelijk veranderen, behoudt desniettemin in hare bewegelijkheid het stempel van een volhardenden wil. Zij heeft om haar te leiden hare overlevering, de zekerheid van haar instinct en de getrouwheid van hare sympathien. De volksstemming had geen ander doel dan de bekrachtiging eener constitutionele hervorming door het volk, maar te midden van den strijd der meeningen en medegesleept door de worsteling, heeft het debat eene verdere beteekenis verkregen. Laten wij het niet betreuren. De tegenstanders onzer instellingen hebben de keus gesteld tusschen de revolutie en het Keizerrijk. Het land heeft beslist ten gunste van het stelsel, 't welk de orde en de vrijheid waarborgt. Heden vindt zich het Keizerrijk bevestigd op zijnen grondslag. Het zal zijne kracht toonen door zijne gematigheid. Mijne regering zal de wetten doen uitvoeren zonder partijdigheid zoowel als zonder zwakheid. Zij zal niet afwijken van de vrijzinnige gedragslijn, die zij gekozen heeft. Aan allen hunne regten toekennende, zal zij alle belangen beschermen, zonder te gedenken aan de ontkennende stemmen en aan de vijandige kunstgrepen; maar zij zal ook den nationalen wil weten te doen eerbiedigen, die zich zoo krachtig geopenbaard heeft en haar voortaan boven alle geschillen weten te handhaven.

»Ontlast van de constitutionele vraagstukken, die de beste geesten verdeeld houden, moeten wij slechts één doel voor oogen hebben. Wij moeten de eerlijke lieden van alle partijen vereenigen rondom de Constitutie, die het land thans bekrachtigd heeft; de veiligheid verzekeren; de hartstogten tot bedaren brengen; de maatschappelijke belangen behoeden voor de besmetting der valsche leerstellingen; met hulp van alle bekwame lieden de middelen zoeken, die de grootheid en den voorspoed van Frankrijk kunnen bevorderen; overal onderwijs verspreiden; het administrative raderwerk vereenvoudigen; de bedrijvigheid van het middenpunt, waar zij overvloedig is, overbrengen naar de uiterste grenzen, waar zij tekortschiet; in onze wetboeken, die monumenten zijn, die verbeteringen brengen, welke door de ervaring proefhoudend zijn bevonden; de algemeene middelen om de productie en den rijkdom te doen toenemen vermeerderen: den landbouw en de ontwikkeling der openbare werken aanmoedigen; onze krachten wijden aan dat altijd opgeloste en steeds weder opdagende vraagstuk: de beste verdeeling der lasten, die op de belastingschuldigen rusten.

„Dit is ons programma. Door het te vervullen, zal ons volk, door het vrije uitzetten zijner krachten, de beschaving op een hooger standpunt plaatsen.

„Ik dank u, mijne heeren! voor de ondersteuning, die gij mij bij deze plegtige gelegenheid verleend hebt. De bevestigende stemmen, welke die van 1848, 1851 en 1852 bekrachtigen, versterken ook uwe magt en geven u, even als aan mij, eene nieuwe kracht om voor het welzijn des lands te arbeiden. Wij moeten meer dan ooit heden de toekomst zonder vrees in het aangezigt zien, die zich inderdaad zou kunnen verzetten tegen den vooruitgaande tred van een stelsel, 't welk door een groot volk in 't leven geroepen is te midden van staatkundige woelingen, en door het volk versterkt is te midden van den vrede en van de vrijheid."

De keizer vermijdt het woord *parlementair*, dat de heer Schneider gebezigd had, en ziet met welgevallen daarop terug, dat het volksbesluit in 1870 bevestigt de besluiten van 1848, 1851 en 1852. Maar dezen waren voor de *persoonlijke* regering van den keizer, en naar het schijnt, ziet Napoleon in de stemming van 1870 niet de goedkeuring eener *parlementaire* maar eener *persoonlijke* regering, zoodat nu naar waarheid Napoleon wederom gansch en al meester van het slagveld is en geven en terugnemen kan, wat hem goeddunkt. In den beginne, zegt de keizer, was het volksbesluit enkel bestemd om van het volk eene erkenning van de constitutionele wijziging te vragen, dat is, het aannemen der constitutionele of parlementaire regering; doch allengs hebben de »vijanden onzer constitutiën" aan de zaak eene andere beteekenis gegeven, en is nu wederom de keizerlijk-persoonlijke regering tegenover de republiek niet slechts, maar ook de parlementaire regering.

Maar is er niet een zeker gevaar in het gedurig vragen aan het volk: wilt gij mij en mijne dynastie ook nu nog hebben? Wordt daarmede niet te kennen gegeven, dat het een volk ook vrijstaat te zeggen: Nu Sire hebben wij genoeg gehad; van u en uwe dynastie willen wij in het geheel niet gediend zijn? De *neen's* bewijzen belangstellend, dat er eene partij is, die zeer zeker alzoo denkt, eene partij die noch gewonnen noch overwonnen is, en die buiten twijfel is toegenomen, en vooral in de groote steden, zoo als Parijs, Lyon en Marseille, zeer sterk is.

Het beschaafde gedeelte der natie is tegen de keizerlijke regering, en zelfs in het leger openbaart zich een geest van verzet. Het is mogelijk dat velen in het leger ontevreden zijn, omdat zij hadden gehoopt op oorlog, en zich nu door eene regering van vrede gevoelen teleurgesteld, maar wat dan ook de oorzaak van deze ontevredenheid moge wezen, zij bestaat en is voorzeker niet gering te achten, al geeft men zich op de Tuilerien alle moeite, om te toonen dat men ee weinig waarde aan hecht,

De keizer belooft zeer veel, welligt, neen voorzeker meer dan hij goed maken kan; nogtans is het waar, dat slechts eene liberale regering Frankrijk tegen de revolutie beveiligt. Indien de keizer door liberale maatregelen de constitutionele partij voor zich wint, dan zal hij de republiek en de revolutie het gemakkelijkst overwinnen.

Of de benoeming van den hertog de Grammont, die gedurende vele jaren Frankrijk aan het Oostenrijksche hof heeft vertegenwoordigd, tot Minister van Buitenlandsche Zaken, eenigen invloed op de Fransche staatkunde tegenover Oostenrijk en Pruissen uitoefenen zal, is moeijelijk te zeggen. Van de eene zijde wordt verzekerd, dat de hertog de meest geruststellende verklaringen aan den Pruissischen gezant te Parijs gegeven heeft, doch van de andere zijde heeft een artikel in de *officieuse Constitutionnel* eenig opzien gebaard; daar verklaard wordt, dat de Fransche regering, nu de rust verzekerd is in het Binnenland, zich wederom meer gaat bemoeijen met de Buitenlandsche aangelegenheden, om zijn invloed in de groote Europesche vraagstukken te doen gelden. De tijd is gelukkig voorbij, wanneer elk woord van een Fransch blad de gansche wereld in opschudding bragt; buitendien is er nog genoeg in het eigen land te doen, en is de liberale en parlementaire partij geenszins verslagen en zeer zeker niet voor het keizerrijk gewonnen.

In Portugal heeft de hertog de Saldanha, 80 jaren oud, zich aan het hoofd van eenige regimenten geplaatst en den koning eenvoudig genoodzaakt zijne ministers te ontslaan en hem de regering toe te betrouwen. Het volk zag rustig toe, bleef gansch onverschillig en de arme koning had geene andere keuze dan de geweldenarij van den ouden hertog goed te keuren. In Spanje daarentegen wil de vooruitgangspartij den zeer ouden, kinderloozen hertog Espartero tot koning verkiezen, en deze heeft niet geweigerd, en schijnt, nu eene deputatie hem meer bepaaldelijk uitgenoodigd heeft, zich de keuze te laten welgevallen en zich op te offeren voor het vaderland. Daarentegen blijft ook de hertog van Montpensier onvermoeid bezig met de kroon voor zich zelven te verzekeren, en men kan er zeker van zijn, dat de intrigues geen einde hebben.

In de Beijersche kamer is een voorstel tot afschaffing der doodstraf met 76 tegen 67 stemmen verworpen geworden, en in den Noord-Duitschen rijksdag, na eene redevoering van graaf von Bismarck, het beginsel der doodstraf met 127 tegen 119 stemmen aangenomen geworden. Na de uitvoerige bespreking over het gewigt der doodstraf uit een *christelijk* standpunt, achten wij deze twee stemmingen van belang tegenover de verwerping dier straf door de Nederlandsche Tweede Kamer.

Het Huis der gemeenten heeft gisteren (Maandag) avond een zeer belangrijk besluit genomen. Met eene meerderheid van 125 stemmen werd besloten de universiteiten te openen voor de dissenters, niet alleen om ze te bezoeken, maar ook aan de regeling der colleges deel te nemen en aan het hoofd daarvan geplaatst te worden. De onderteekening der 39 artikelen wordt afgeschaft, en terwijl van de eene zijde gezegd wordt dat dit slechts het gevolg is van eene consequent doorgevoerde gelijkheid van alle gezindten, wordt van de andere zijde herinnerd, dat Engeland meer en meer den weg opgaat om wetenschap van godsdienst te scheiden.

In de lagere school verzet de natie zich nog krachtiglijk tegen het verbannen van den Bijbel en godsdienstig onderwijs uit de openbare school; doch vele dissenters verzetten zich tegen elk godsdienstig onderwijs op de staatsschool; en zeer zeker zal ook hier de groote strijd gestreden moeten worden over het verband tusschen godsdienst en opvoeding.

C. S.

Een zeer ernstig geschil.

X.

Dr. la Saussaye was veel minder schaarsch dan Dr. Beets in het uiten zijner meening, maar bewoog zich te weinig in één zelfde lijn, om de vorming van een juist oordeel over het eigenlijk doel van zijn streven te veroorloven.

Wel verklaarde hij nog onlangs, dat hij liever zijn beginselen uitsprak en beleed, dan zijn kracht in polemiek te verbruiken, maar een klaar inzicht in die beginselen gunde hij ons met dat al nog nooit.

Thans draagt hij er roem op, geen tegenstander der schoolwet van '57, nu ze eenmaal wet werd, te zijn.

Toch weet men, hoe hij niet alleen in 1857 die wet heftig bestreed, maar ook in '60 en '65, dus na haar invoering, ze tegenstond en betreurde.

Wij vernamen in het kort verloop van een tiental jaren twee elkaar weêrsprekende, ja elkaâr uitsluitende en opheffende verklaringen.

Na de invoering der wet, in 1860: »een tegenstander der schoolwet ben ik tot op heden gebleven."

Na de invoering der wet, in 1870: »een tegenstander der wet ben ik nu ze eenmaal wet werd, niet geweest."

Men gevoelt hier schuilt een vergissing en een verandering van tactiek.

Een vergissing, want de auteur van 1870 had niet kunnen schrijven wat hij schreef, zoo hij zich zijn woord van 1860 herinnerd had.

Maar ook een verandering van tactiek. Thans plaatst hij zich op een standpunt, waarmee bestrijding der schoolwet onvereenigbaar is. Toen nam hij een standpunt in, waarop bestrijding dierzelfde wet plicht was. Een wisseling van overtuiging, volkomen geoorloofd natuurlijk, mits de aanmerkelijke wijziging van inzicht openlijk worde erkend.

Te meer loont het, op dit verschil te wijzen, omdat gelijke onzekerheid omtrent Dr. la Saussaye's bedoeling ook de beslechting der hoofdvraag drukt: »in welke verhouding de Christelijke gemeente zich te plaatsen hebbe tegenover een maatschappelijk streven, dat zich met den dag meer aan den invloed van het Christendom ontrekt."

Geheel op de lijn van den heer Groen heeft hij zich zeker nooit bewogen, maar toch is zijn verhouding tot onzen leader steeds een andere geworden. Eerst was er een zelfstandig volgen onder beneficie van critiek. Toen werd het, het volgen van een eigen richting, in keus der middelen verschillend, maar strevend naar éénzelfde doel. Thans is het meer bewuste oppositie geworden, waarbij zelfs het betrekkelijk recht der andere richting niet dan noode wordt erkend.

De tegenstelling tusschen Stahl en Bunzen mag hierop niet dan met de grootste voorzichtigheid worden overgebracht. Het stelsel door Stahl uit zijn praemissen voor de Duitsche en Luthersche toestanden ontwikkeld, is door niemand ooit, wel allerminst door Groen, als voor onze Hollandsche en Gereformeerde toestanden bruikbaar verdedigd.

En evenzoo. In Bunsen's bekenden arbeid »de Teekenen des Tijds" en zijn »Hippolytus" komen een tal van zoo gewaagde, hoogst gevaarlijke praemissen voor, dat men Dr. la Saussaye onrecht zou aandoen, zoo men twijfelen dorst, of hij des geroepen, ze niet met kracht en klem bestrijden zou.

De gegronde bedenkingen, die men tegen Stahl's stelsel, vooral tegen de praktijk zijner volgelingen, kan aanvoeren, hebben op Groen geen vat. En evenzoo, de gewaagde uitlatingen, waartoe Bunsen zich verleiden liet, zijn door la Saussaye meest vermeden. La Saussaye is meer anti-revolutionair dan Bunsen; Groen heeft voor de aspiratie onzer eeuw meer ongeveinsde liefde dan Stahl.

La Saussaye meer anti-revolutionair, wijl hij schrijven kan: »De Christelijke kerk is anti-revolutionair. Zij is door haar eigen beginsel gekant tegen het beginsel der revolutie. Zij handhaaft de rechten Gods tegenover de gewaande rechten van den van God vervreemden mensch." (Leven en richting p. 156).

En dat Groen meer sympathie heeft voor de aspiratiën onzer eeuw, toont zijn geheele persoonlijkheid, bewijst zijn warme strijd voor onze constitutioneele rechten, en het schitterend pleidooi voor vrijheid en ontwikkeling, dat jaren achtereen in 's lands vergaderzaal van zijne lippen werd gehoord.

En toch, al is het ook in mindere proportiën, toch ligt dezelfde strijd als tusschen Stahl en Bunsen, ook aan het geschil tusschen Groen en la Saussaye ten grond.

Stahl strijdt voor de van God gegeven heilsorde in Kerk en Staat, waardoor de vrije persoonlijkheid gevormd moet worden. Bunsen daarentegen voor de vrije persoonlijkheid zelve, als eenig hechte grondslag, waarin Staat en Kerk rust.

Nu komt ongetwijfeld bij Groen veel meer dan bij Stahl de vrije persoonlijkheid tot haar recht. Door la Saussaye wordt veel meer dan door Bunsen het gewicht van Staat en Kerk erkend. Maar toch valt het niet te ontkennen, dat het zwaartepunt door den een meer in de gemeenschappelijke levensuitingen van Staat en Kerk, door den ander meer in de individuëele werkzaamheid der vrije persoonlijkheid gezocht wordt.

In de beschouwing der Fransche revolutie komt deze tegenstelling het scherpst uit; want in haar heeft de vrije persoonlijkheid zich met al haar kracht tegen de bestaande ordeningen des levens gekeerd.

De moderne maatschappij is niet haar product, maar heeft van haar, volgens Groen, haar ongoddelijk stempel ontvangen.

Repristinatie der vroegere toestanden is nooit door hem bedoeld, maar met klem en kracht heeft hij steeds geëischt, dat het geloofsbeginsel, in 1789 prijs gegeven, om zijn eeuwige geldigheid, in onze moderne toestanden zou worden gerepristineerd, natuurlijk in moderne vormen.

Met Burke, Stahl en Guizot ziet hij in de Fransche revolutie niet slechts een wisseling van levensvormen, maar van levensbeginsel. Dat beginsel is hem het beginsel des ongeloofs, en dus anti-Christelijk, in zooverre het de verhouding van den Schepper en Zijn schepsel in haar tegendeel omkeert.

Wat dus krachtens dat beginsel optreedt, den invloed van dat beginsel bevordert, en aan dat beginsel zijn vormen ontleent, stuit op zijn fellen tegenstand, en is zijns erachtens met de belijdenis van den Christen onvereenigbaar.

La Saussaye daarentegen, zij het ook met een open oog voor de anti-Christelijke strooming onzer eeuw, wil niet in die mate de Fransche revolutie met het ongeloofsbeginsel vereenzelvigen. De eischen der moderne maatschappij schijnen hem veeleer gewettigd en rechtmatig, en de Christen heeft naar zijne meening geen andere roeping, dan die door het moderne leven gestelde eischen uit den Christus te vervullen.

Hieruit volgt, dat, waar beide als Christenen tegenover het moderne leven staan, de een meer bedacht zal zijn op verdediging van het Christendom tegen onheilige invloeden, terwijl de ander zich meer in het moderne leven waagt, om onze maatschappij, al was het ook maar een minimum van Christendom te brengen.

Wat door van Rhijn eens in »Ernst en Vrede" is gezegd, dat het verschil geen ander is, dan tusschen de middelpuntzoekende en middelpuntvlietende kracht, schijnt ons daarom volkomen juist. De Christus is voor beiden het middelpunt, maar terwijl Groen allereerst op bevestiging van dat middelpunt in Staat en Kerk, in school en maatschappij bedacht is, zoekt la Saussaye liever de aanrakingspunten op, die voor het Christelijk element zich in den omtrek van Staat en maatschappij vinden laten.

In zooverre zou dús voor beider streven gelijk recht bestaan, en zou geen enkel gegeven voor doeltreffende samenwerking ontbreken.

Dat ze nogtans uitbleef, verklaren we ons allereerst uit een vooroordeel.

Dr. la Saussaye toch komt er telkens op terug, dat vooral Mr. Groen's denkbeeld over Kerk de oorzaak van beider uiteenloopende richting is.

En vroeger scheen dit werkelijk zoo.

Zoolang Groen's strijd voor het publieke recht der gezindheden nog kon opgevat worden als stil verlangen naar den terugkeer eener Staatskerk, kon men het den strijder voor het ethisch beginsel niet euvel duiden, dat hij in die schijnbaar reactionaire sympathie vooral het scheidingspunt van beider wegen zocht.

Thans echter niet meer.

Nu het gebleken is, dat de strijd voor het publieke recht der gezindheden, niet onder elken toestand met gelijke strekking wordt doorgevoerd. Nu Mr. Groen zelf in zijn Nederlandsche Gedachten op algeheele vrijmaking der Kerk uit de banden van den Staat aandringt, en het recht der gemeenten, ook in onderscheiding van het kerkelijk geheel, in hem een warmen pleitbezorger heeft gevonden. Nu moest men ophouden, om in een voorondersteld kerkbegrip, door den auteur zelf zoo krachtig mogelijk weersproken, het hoofdpunt te zoeken van het geschil.

Veeleer, zouden we zeggen, had thans Dr. la Saussaye met beide handen deze hoogstgewichtige verklaring moeten aangrijpen, om naast Groen voor de vrijheid der gemeenten te strijden, op kerkrechtelijk zoowel als op finantiëel gebied.

Zonderling althans zal het feit blijven, dat la Saussaye, die weleer Groen het meest bestreed, om wat thans blijkt, bij gewijzigde omstandigheden, ook door Groen bedoeld te worden, geen woord van vreugdebetuiging vernemen liet, en toeschouwer blijft van een strijd, die op hem als veldheer had mogen rekenen.

De eenige verklaring hiervoor vinden we in het misverstand, dat van de oprichting der Vereeniging voor Christ. Nat. Schoolonderwijs af tusschen beiden bestaan heeft.

Men weet: Destijds weigerde la Saussaye toe te treden, niet om een schoolwetprogram, niet om politieke tendenzen, maar wijl in het Reglement van »Onveranderlijke waarheden van het Christendom" gesproken was.

Hij wilde opleiding der jeugd niet tot die »Onveranderlijke waarheden" maar tot den »persoonlijken Christus."

En zeker, zoo niet »onveranderlijke waarheden" bedoeld ware geweest, »onveranderlijke formulen der waarheid, dan zou niets meer gezegend zijn geweest, dan zijn verzet tegen zoo verderfelijk, intellectualistisch streven.

Onderscheidt men daarentegen scherp tusschen de in zich zelf onveranderlijke waarheid, en de steeds wisselende formule, waarin de mensch die waarheid zoekt uit te drukken, dan valt de door hem gemaakte tegenstelling geheel weg.

Immers waar hij spreekt van »opleiding tot den persoonlijken Christus" heeft ook hij zijn distinctie. Niet opleiding tot elken, maar alleen tot den Christus, werd door hem bedoeld. Welnu, reeds dat enkel bijvoegsel den Christus, maakt dogmatische praeciseering van zijn standpunt onmisbaar, en hoe vrij de voorgestelde formule ook schijne, ze leidt óf tot opheffing van het positieve Christendom, óf keert haars ondanks tot het bestreden euvel terug.

Zoo ook in het kerkbegrip. De gemeente leeft. Ze leeft organisch. Haar leven uit den Zone Gods hangt aan geen formule, maar vloeit voort uit de realiteit van het leven, dat de Christus in haar uitstort. Niet in de formule, alleen in de werkelijkheid van dat geestesleven ligt haar oorsprong en kracht.

Maar, hoe waar dit ook zij, op den mystieken bodem des levens, de Kerk als uitwendige verschijning kan daarbij niet rusten. Zij heeft een verborgen leven in de diepte, maar ook een uitwendig leven der bewustheid. In dat bewuste leven spreekt de geestelijke realiteit zich ook in woorden uit. Zoo vormt zich haar belijdenis, deels uit de behoefte om zich zelve helder te worden, deels gedrongen door de tegenstellingen des ongeloofs. En, tenzij de Kerk zich wil aanmatigen, wat alleen Hooger rechter toekomt: de beoordeeling van het leven des harten, blijft haar dus geen andere keus, dan óf in de maatschappij door te vloeien, óf die belijdenis als zichtbare grenslijn te trekken om het terrein, waarop ze leeft.

Nog onlangs erkende Dr. la Saussaye het zelf: Een Kerk zonder belijdenis laat zich niet denken. Maar dat toegegeven, volgt dan ook van tweeën één: Of er moet een episcopaal gezag zijn, en dan kan ieder lid der Kerk zijn, onverschillig wat hij belijde, — óf, en dit wil Dr. la Saussaye met ons, zal het bestuur uit de gemeenteleden zelve opklimmen, dan kan alleen, wie toestemt te belijden, lid der gemeente zijn.

Een tweede beletsel voor de zoo zeer gewenschte samenwerking ligt in het vraagstuk van den Christelijken Staat.

Ook hierbij doet zich gedurig een misverstand voor, dat men vooraf ontwijken moet. Men kan van Christelijken »Staat" spreken in idealen zin, maar ook in zijn historische beteekenis. Nu wenschen we niets af te dingen op alles wat van andere zijde gezegd is, ten betooge dat de Christelijke Staat met het Godsrijk samenvalt en dus in déze bedeeling niet kan verwerkelijkt worden. Alleen, het doet niets ter zake in het hangend geschil, daar van anti-revolutionaire zijde, niet van den Christelijken Staat in idealen zin, maar alleen in zijn historische beteekenis gesproken wordt.

Het verschil ligt alleen hierin, dat Dr. la Saussaye dit wel, zelfs sterker nog, erkent ten opzichte der maatschappij, maar weigerachtig blijft om van de maatschappij de lijn ook tot den Staat door te trekken.

Van daar zijn steeds duidelijker streven, om het bestaansrecht eener Christelijke richting op politiek gebied te ontkennen, zoo hij zegt, wijl het Christendom nooit partij op zedelijk of staatkundig gebied kan zijn, maar op elk gebied de absolute waarheid vertegenwoordigt, waaraan alle andere richtingen als voorbereidende verschijningen, ondergeschikt zijn.

Dit laatste zouden we alleen dan kunnen toegeven, zoo het verschil tusschen geloof en ongeloof slechts graduëel was. Alleen dan kunnen toestemmen, zoo we ophielden aan het bestaan van anti-christelijke werkingen te gelooven. Alleen dan eindelijk erkennen kunnen, zoo het Christendom product der menschelijke ontwikkeling en niet wondergave Gods was.

Zoolang we echter met Dr. la Saussaye hiervan het tegendeel houden, kan zijn opmerking ons tot geen andere betuiging leiden, dan dat ook onzerzijds nooit het niet-Christelijke met het Christelijke gecoördonneerd, maar steeds als het onware, of nog niet ware daaraan ondergeschikt is geacht.

Keeren we daarentegen in de werkelijkheid terug, nemen we de dingen zoo als ze zijn, en bezigen we de woorden in den zin, waarin ze gelden, dan zien we niet, hoe de naam van partij voor ons Christenen te ontgaan is, zoolang de onchristelijke wereld weigeren blijft ons als de alleen rechthebbende te erkennen.

Zoo ook op staatkundig gebied.

De Christen-burger, wiens Christendom ook zijn denken doortrekt, zal noodzakelijk een eigen oordeel hebben over elk staatkundig vraagstuk, dat zich voordoet.

Het is onwaar, dat slechts de beginselen van zedelijkheid en eerlijkheid hierbij door hem ten toetse zullen gebracht worden. Dan zou slechts zijn geweten, en niet ook zijn denken den doop van Christus' geest ondergaan hebben.

Integendeel. Ook op staatkundig gebied is de Christus hem het beginsel van alle wijsheid geworden. De belijdenis van den Zone Gods als het Woord, dat alle dingen draagt, en van Christus als den Koning, wien alle dingen zijn overgegeven, doet de betrekkingen des levens, de verhouding van gezag en vrijheid, den band met het verleden, en de ontwikkeling van het nationale leven, voor hem in een geheel ander licht treden, dan de niet Christen, uit eigen wijsheid levend ze doorziet.

Daarin dus bestaat de doop, dien Christus geest aan zijn staatkundig denken geeft, dat hij de oplossing der verschijnselen, niet buiten, maar in samenhang zoekt, niet de diepere wortel ook van het leven der volkeren, die in Christus aan zijn oog is ontdekt.

Dr. la Saussaye doet zelf niet anders, bij een gegeven vraagstuk van staatkundigen aard dat hij in zijn schriften ooit ter sprake bracht.

Toch, we stemmen het toe, vormt dit op zichzelf nog geen Christelijke richting.

Bepaalde de invloed van Christus geest zich tot het geven van inzicht in de enkele, op zichzelf staande vraagstukken van staatkunde, van een richting als zoodanig zou geen sprake kunnen zijn.

Maar wie gelooft dat? Wie weet niet, dat het slechts aan onze traagheid van geest ligt, zoo wij de werking van het Christelijk beginsel slechts bij enkele vraagstukken waarnemen. Hoe zou de Christus ons alles zijn, zoo wij niet op den diepsten bodem zijn beslissing bij elk vraagstuk, hoe schijnbaar onbelangrijk ook, terugvonden.

En stemt men dit toe, welnu, dan vragen we, of de samenvoeging van de oplossing aller hangende vraagstukken, niet van zelf tot een eigen richting leiden moet.

Dit zal toch geen Christen beweren, dat de staatkunde slechts het toevallig aggregaat van onze zienswijzen in verschillende kwestiën is. Neen, juist dan als onze overtuiging in de aanhangige vraagstukken gevormd is, komt het er op aan, om den band te vinden, die ze samenhoudt en ze in onderlinge betrekking stelt. Kortom, de oplossing van staatkundige vraagstukken in Christelijken geest, moet noodzakelijk dien geest tot een eigen, Christelijke opvatting

ook van het diepstliggend politieke vraagstuk, d. i. van den Staat zelven leiden.

Hiermeê is de Christelijk-historische richting, al leefde ze slechts in het hoofd van een enkelen denker geboren. Gelijk elke richting zal ze natuurlijk met den tegenstand der werkelijkheid moeten rekenen, maar ook al verkeerde ze in de volstrekte onmogelijkheid om een enkelen harer eischen te realiseeren, toch zou ze, ook bij haar passieven tegenstand, het onvervreemdbaar recht op den naam van eigen richting behouden.

Dat de Christelijk-politieke partij ten onzent met die richting niet vereenzelvigd mag worden, behoeft nauwlijks aanwijzing. Daartoe is het politieke leven onder de Christenen van professie nog veel te zwak.

Toch heeft ook die Christelijke partij als zoodanig een recht van bestaan. Ze weet dat er gedurig bij onze wetgeving onderwerpen te regelen zijn, waarbij de belangen van Evangelisatie en zedelijkheid ten nauwste betrokken zijn. Ook zonder met bewustheid van Christelijk-historische richting te zijn, kunnen dus de Christenen zich als staatsburgers vereenigen, om een hunner geestverwanten naar het Parlement af te vaardigen, die bij het vaststellen der wetten hun wenschen bepleiten zal.

De Christelijke partij, in dien zin genomen, mist echter elk beginsel. Haar optreden is toevallig. Ze leeft slechts bij het oogenblik, en mist een vast, onwrikbaar doel, naar welks bereiking ze met inspanning van al haar krachten streeft.

Nu geven we gaarne toe, dat de Christelijk-historische richting dusver ten onzent te veel in de breedere Christelijke partij is ondergegaan, maar we beweren evenzeer, dat deze toestand juist het meest bevorderd is door de weinige sympathie, die onze Christelijke denkers dusver voor 't staatkundig leven hebben gekoesterd.

Niet door het recht van het Christelijk beginsel op staatkundig gebied te loochenen, maar door het scherper door te voeren kan de omtrekslooze Christelijke fractie in een welbewuste Christelijk-historische partij hervormd worden.

Ook daarbij behoudt natuurlijk Dr. la Saussaye's eigenaardig streven zijn volkomen recht.

Blijft aller doel: het handhaven van het Christelijk element in het volksleven, wie zou dan met Beets het pogen niet zegenen, om dit, zooveel het kan, te doen langs de gangen die ons het hedendaagsche volksleven aanbiedt, maar wie zou dan ook la Saussaye's streven niet toejuichen, om daarbij scherp het verband in het oog te houden tusschen het Christendom en de moderne maatschappij.

Groen als de onwrikbare Evangeliebelijder, en nogtans staatsman, Beets als de man naar het hart van Neerlands volk, en daarom dat ook begrijpend, la Saussye eindelijk als de Christen-denker onzer dagen, en daarom met de geestesbewegingen der moderne maatschappij vertrouwd, waarom zouden ze op het allen gemeenschappelijk gebied der school elkanders werkzaamheid uitsluiten? Antecedenten, persoonlijke verhoudingen mogen hiervan oorzaak zijn, maar de schakeering van hun streven stellig niet.

We zeggen dit allerminst, als pleidooi voor de Vereeniging voor Chr. Nat. Schoolonderwijs. Het kan zijn, dat Beets en la Saussaye's streven hen tot het bewandelen van andere wegen noopt.

Maar wat we wel beweren, het is, dat men hunnerzijds niet voort mag gaan met een bestrijding dier Vereeniging, waarbij het onbetwistbaar recht van Groen's streven op zeer onzachte wijze wordt miskend. Heeft dusver de richting noch van Beets noch van la Saussaye zich op het gebied der school door daden gelegitimeerd, dan is wel het minste, dat men eischen kon, dat, ook bij vrijheid der critiek, de eenige richting, die dusver handelend optrad dankbaar, door wie anders denkt, begroet worde.

We zijn er overtuigd van: Wat men met grievende miskenning van Groen's levenstaak, bij alle wierook voor zijn karakter en talent, tegen de Vereeniging geschreven heeft, het zou nooit uit de pen gevloeid zijn, zoo men het onderling verschil van meet af helder doordacht en in de practische toepassing geëerbiedigd had.

Daarom verheugden we ons, dat eindelijk gebeurde, wat reeds voorlang had moeten geschieden: het zich bewust worden van het principieël verschil dat tusschen drie fractiën onzer richting onmiskenbaar bestaat.

De gevoeligheid, hierdoor voor het oogenblik opgewekt, zal spoedig genoeg verzwakken, en de mannen, die door bedekking van het verschil een tijdlang op gewrongene wijze waren saamgevoegd, zullen straks met te vrijer ongedwongenheid elkaar de hand reiken, als ze den wedstrijd aangaan, om elk op hunne wijze de beste en de meeste Christelijke scholen aan de kinderen onzes volks te verzekeren.

Dit intusschen zal zelfs de tegenstander ons ten goede moeten houden: Zoolang noch door Beets, noch door la Saussaye ons de weg gewezen is, om, of de volksschool meer Christelijk, of de Christelijke school bloeiende te maken, gaan we op den dusver betreden weg voort. Om critiek, die ons geen beteren bouwtrant aanwijst, moge we den bouw niet staken.

We zeggen dit niet, als twijfelden we, of dit onze broeders wel mogelijk zal zijn.

We moeten dit wel gelooven, om hun zoo forsch en krachtig optreden. We kunnen niet meenen, dat hun spreken slechts oppositie zou geweest zijn. Juist de harde aanklacht die ze hooren deden, staat ons voor het tegendeel borg.

Mogen dan èn Beets, èn la Saussaye zoo spoedig mogelijk de deugdelijkheid hunner oppositie toonen, door het aanwijzen van den anderen, zoo al niet beteren weg, dien we als Christenen in de schoolkwestie te volgen hebben.

Ook al treden we op dien anderen weg niet over, toch zal het ons goed zijn, door hun verschillend streven voor eenzijdigheid bewaard te worden, en van harte zullen we ons verblijden, zoo onze Christenbroeders, die weigeren onzen weg te gaan, zich een anderen weg geopend zien, die hen aan het pijnlijk stilzitten ontrukt.

En nu ten slotte nog een woord over de „Vereeniging."

We hebben ze lief, en wenschen daarom te verhoeden, al wat haar bloei verstoren kan.

Daarom spraken we onze overtuiging uit, dat het uittreden onzer broeders ons ongemotiveerd scheen.

De statuten hadden ze aanvaard.

Bleek het hun echter, dat ook met die statuten, te zeer in strijd met hun geest gehandeld werd, dan hadden zij ons inziens, een verandering of bijvoeging in die statuten moeten voorstellen, waardoor langs ordelijken weg hun gevoelen ter toetse had kunnen komen.

Zij deden dit niet. Zij zijn van ons uitgegaan. Van zekere zijde werd zelfs de wenschelijkheid van het voortbestaan der vereeniging reeds problematiek gesteld. Broederlijk was dit zeker niet.

Maar daarom juist voelen we ons te meer gedrongen, om hen die de bezwaren onzer uitgetreden broeders deelen mochten, met ernst en nadruk toe te roepen: Treedt gij nog niet uit. Is u de gang der Vereeniging niet naar wensch, spreekt dien wensch dan uit. Brengt, wat door u begeerd, onder bewoordingen, en stelt tegen de eerstkomende Algemeene Vergadering, door tusschenkomst uwer Hulpveereeniging, een voorstel aan de orde, om de statuten in zoodanigen zin te wijzigen, als door u zou worden verlangd!

Dan zal men, van alle zinspeling op persoonlijke verhoudingen vrij, objectief het verschil van methode bespreken kunnen.

Dan zal het blijken kunnen, of niet eenzelfde Vereeniging ruimte heeft voor twee verschillende zienswijzen.

En ook al bleek het tegendeel, dan nog zal men dit gewonnen hebben: dat wie uittreedt weet wat hij wil, dat zij die wel en zij die niet scheiden door éénzelfde streven vereenigd blijven, en dat een daling van het leden-cijfer der Vereeniging de offers van tijd en geld eer verdubbelen dan verminderen zal, die beiderzijds voor het groote doel gebracht worden:

het brengen van het Christelijk element tot de kinderen onzes volks.

K.

Evangelisatie.

Tot toelichting voor sommige lezers van de Heraut, die met de verscheidene evangelische werkzaamheden van Ds van Dijk te Doetinchem onbekend zijn dienen de volgende mededeelingen.

Benevens de Opleiding van jongelingen tot predikanten, en twee Christelijke scholen te Doetinchem en Zelhem, heeft Ds. van Dijk te Doetinchem ook nog onder zijne leiding eene uitgebreide Evangelisatie.

Gelijk het met bijna alle Christelijke werkzaamheden het geval is, zoo kan ook deze Evangelisatie niet bloeijen door gebrek aan geld.

Het is waarlijk geen wonder, dat er in zulk eene afgelegen streek niet beantwoord wordt aan de bestaande behoefte om zielen te winnen dan met de grootste inspanning, als het in gegoede streken reeds zooveel moeite in heeft om eenig Christelijk werk tot stand te brengen en staande te houden.

Het is inderdaad noodig Ds. van Dijk in dezen arbeid te schragen ook met soffelijke hulp. Indien zij, die de Heer met middelen heeft gezegend, daaraan hunne hulp zouden willen bewijzen, dan zouden zij zeker zijnen zwaren last belangrijk kunnen verrigten; wij hopen dit van harte!

Maar ook de minder gegoeden kunnen daartoe iets, ja veel bijbrengen, indien zij dat wilden. Vele kleine bijdragen maken te zamen eene groote. Om allen daartoe in de gelegenheid te stellen, zal Ds. van Dijk Zondag a. s. 29 dezer bij het waarnemen van twee spreekbeurten in de Schotsche kerk alhier, des morgens eene collecte houden voor de Evangelisatie in zijne omgeving.

Van harte wenschen wij, dat zijne roepstem om hulp ook in dezen niet te vergeefs zal zijn. Een werk dat al uwe hulp waardig is, moge ook die ondersteuning vinden, welke het behoeft.

Kerk

Nederlandsche Hervormde Kerk.

BEROEPEN. Te *Dedemsvaart*: H. E. Faure, te Doesburg. — Te *Ter Aar*: J. G. Blaauw, te Oost Kapelle. — Te *Hagestein*: G. W. A. de Veer, Cand. — Te *Heemstede*: G. J. van der Flier, te Eemnes Binnen. — Te *Warder*: A. M. E. Jungius, te Hekelingen. — Te *Vrouwenpolder*: R. A. van Deursen, te Purmer. — Te *Oudega*: A. G. Harger, op Marken. — Te *Ter Aar*: H. W. van Loon, Cand. — Te *Austerlitz*: L. J. Heldring, cand. — Te *Schraard*: G. W. Aart de Veer, cand. — Te *Losdorp*: K. T. Creutzberg, te Maarssen. — Tot Predikant in *Oost-Indië*: J. van der Ven, te Heemskerk.

AANGENOMEN. Te *Oostburg*: Door P. K. Dommisse, te Oude Wetering. — Te *Oudeschans*: Door H. H. Heerspink, Cand.

BEDANKT. Te *Nieuwleusen*: Door H. S. J. van Rijsoort, te Rijnsburg. — Te *Elburg* en *Fijnaart*: Door C. de Wilde, te Poortvliet. — Te *Genemuiden*: Door J. J. van der Lip, te Leusden. — Te *Peperga*: Door J. J. Damsté, te Ruinen. — Te *Bovensmilde*: Door J. Schönveld, te Gieterveen.

EERVOL ONTSLAGEN OP VERZOEK: W. D. van Leeuwen Boomkamp, te Zuiderwoude.

EMERITUS: M. G. Polman, te Midsland.

OVERLEDEN. H. Poelman, te Aalst.

Christelijk Gereformeerde Gemeente.

BEROEPEN. Te *Vlaardingen*: A. Littooy, te Middelburg. — Te *Hazerswoude*: J. P. Sluiter, te Boskoop. — Te *Wissenkerke*: J. Alting, te Heerde. — Te *Oldekerk*: E. Seeger, te Marrum. — Te *'s Gravesande*: N. J. Engelberts, te Zutphen.

Hongersnood in Palestina.

Voor de *noodlijdenden te Jeruzalem* is weder onder hartelijke dankbetuiging ontvangen: Door bemiddeling van den Heer B. H. Blankenberg alhier. Van P. D. te A. *f* 5; van G. d. J. te W. *f* 0.50; van H. v. d. H. te W. *f* 0.50; van W. en J. te W. *f* 0.50; van W. H. te W. *f* 0.48; van K. v. d. Gijp te Middelburg van eenige kinderen eener Christ. school *f* 1.48; van M. te Haarlem *f* 0.63; van Ds. H. Ynzonides te Welsrijp *f* 2.50; uit ZEw. Armenzakje *f* 3.50; van Mej. Janssen te Sluis, *Zeeland*, door tusschenkomst van den Heer G. J. C. Cavaljé alhier *f* 2.50.

Bij de uitgevers van *de Heraut*: voor den Hongersnood te Jeruzalem van N. N. postm. Maassluis *f* 10.

Amst. 25 Mei 1870. THEOD. J. MEIJER.

Correspondentie.

Op verzoek van Ds. Theod. J. Meijer verklaren de Uitgevers van den Heraut, dat het stuk „De lijdende Christus" in N°. 20 van dat blad, opgevangene gedachten van een door ZEd. in de Schotsche zendingskerk gehouden preêk zijn, en dat het wegens gebrek aan tijd hem niet ter goedkeuring en correctie konde voorgelegd worden. Ds. Meijer is dus geenszins voor dat stuk verantwoordelijk, noch ten opzigte van de enkele uitdrukkingen, noch van de gedachten, noch van het verband.

Wegens plaatsgebrek kon het opstel van den heer J. C. G. alsmede dat over de Christelijke pers, en de Liefdegaven in dit nummer niet opgenomen worden.

SCHOTSCHE ZENDINGSKERK.

GODSDIENST-OEFENING

Zondag, 29 Mei 1870.

Voorm. ten 10 ure en 's avonds ten 6 ure: Voorganger: Ds. J. VAN DIJK, Mz. Predikant te Doetinchem.

Bij de Voormiddagdienst collecte voor de Evangelisatie te Doetinchem.

Vrijdag 3 Junij, 's avonds ten 7 ure: Vergadering met de Leden van het Kindergenootschap voor Israël.

ADVERTENTIËN.

Door Gods goedheid beviel heden van eenen *ZOON*, A. R. GEERLING, geliefde Echtgenoote van

J. J. SCHRIEKE.

Alkmaar, 22 Mei 1870. (355)

Bevallen van eene *DOCHTER*, J. A. BEUMER, geliefde Echtgenoot van

J. BODDENS.

Apeldoorn, 20 Mei 1870. (356)

VRIENDENKRING.

Den Leden wordt berigt dat de Vergadering, bepaald op **Dingsdag 14 Junij e. k.**, gehouden zal worden op **WOENSDAG 8 Junij**, des avonds ten **8 ure**, in het gebouw der Vereeniging ter Verbreiding der Waarheid, Elandstraat.

(362) **Het Bestuur.**

Een Wagenmakersknecht

gevraagd, om dadelijk in dienst te treden bij J. VAN DER ROEST Gz., Mr. *Wagenmaker*, te *IJsselstein*, waar **Rijtuig-** en **Boerenwerk** gemaakt wordt. (363)

Tegen Augustus of eerder wordt gevraagd: een

KOEK- EN BANKETBAKKERSBEDIENDE.

Men gelieve zich te adresseren, *franco* onder letter U, bij den Boekhandelaar K. LOOS, te *Rotterdam*. (359)

EEN SIGARENMAKER,

tevens bekwaam om te **sorteren** en te **pakken**, positief belijder zijnde van de Geref. Godsdienst, en deswegen van goede getuigschriften voorzien, kan vast werk bekomen tegen eene goede belooning. Adres liefst in persoon of met *franco* brieven, bij D. VERSPIEK, te *Tiel*. (353)

Voor eene

JUFVROUW

van ruim twintig jaren, vraagt men *in een Christelijk gezin*, tot vorming ook en leiding van haar karakter, bij voorkeur in een Dorp of eene kleine Stad in de Provincie Zuid-Holland, Gelderland of Utrecht, gelegenheid tot Inwoning, met Kost en bewasschen, tegen billijke vergoeding. Aanwijzing met opgave van den verlangden prijs wordt verzocht, *franco* onder letter B. W. bij den Boekhandelaar G. B. POESCHMANN, te *Rotterdam*. (358)

On désire à *Leeuwarden* vers le Mois de Septembre, une (351)

GOUVERNANTE

française, de principes réligieuses, pour faire l'éducation d'une jeune fille de treize ans. l'Enseignement de la Musique et des ouvrages de mains sont indispensables. Lettres affranchies, sous les initiales A. B., chez le Libraire G. H. VAN HENGEL Jr. à *Velp*, près d'Arnhem.

EFFECTEN.

In eene gevestigde Commissiezaak van Effecten wordt een medewerkend deelgenoot gevraagd, aan kunnende brengen 20 mille; kennis van 't vak geen vereischte, eenige Administratiekennis en van Christelijke belijdenis, wordt verlangd. Adres *franco* brieven onder het motto **Effecten**, bij den Boekhandelaar G. B. POESCHMANN, te *Rotterdam*. (357)

COUPONBLADEN.

De Finantieële Commissie der **Christelijke Gereformeerde** (*Christelijk Afgesch.*) **gemeente** te *Amsterdam*, berigt, dat zij op **Donderdag 9 en 16 Junij a. s.**, des Voormiddags van **10 tot 2 uur**, in de Konsistorie der Nieuwe kerk Keizersgracht bij de Leidschestraat, zal vaceren tot de uitgifte der Nieuwe Couponbladen der Aandeelen in de Leening op het Nieuwe Kerkgebouw van bovengenoemde gemeente.

De Couponbladen zullen tegen betaling van 15 Cents per blad en intrekking der Couponbewijzen worden afgegeven. (360)

Uitgaven van HöVEKER & ZOON, te *Amsterdam*

VOOR HET PINKSTERFEEST.

C. S. Adama van Scheltema, Pinkstergeschenk. Herinneringen aan de martelaren der eerste Christeneeuwen *f* 0,10; 100 exempl. *f* 7,50.

Ph. J. Hoedemaker, de Plaatsvervanger. *f* 0,10; 100 exempl. *f* 7.

Idem, Onzigtbaar maar krachtig. *f* 0,07½; 100 exempl. *f* 6,—.

C. van der Velden Jzn., Het eerste Jaarfeest. *f* 0,15; 100 exempl. *f* 12.

Idem, de gezegende Pinksterbede. *f* 0,10; 25 exempl. *f* 2,—.

Wat de Heilige Geest doet. *f* 0,10; 25 ex. *f* 2.

H. H. Dieperink Langereis, de Weeskinderen. Een Pinksterverhaal. *f* 0,10; 25 exempl. *f* 2.

Gesprek van eene moeder met haar kind over het Pinksterfeest. *f* 0,04; 100 exempl. *f* 3. (354)

Bij A. J. VAN HUFFEL, te *Utrecht*, is op *franco* aanvraag gratis verkrijgbaar:

Een Catalogus van Boeken,

bevattende ongeveer **2200 Nommers** over

Godgeleerdheid, Kerkgeschiedenis en Wijsbegeerte,

welke tot de bijgevoegde zeer billijke prijzen te bekomen zijn.

H.H. Theol. welke in het bezit zijn van de werken der Godg. Bibliotheek, inzonderheid die van **Guericke, Hagenbach** en **Keil**, alsmede van **Scholten's** Inleiding, 2e druk, en deze tegen goede prijzen willen afstaan, gelieven opgaven met prijs, *franco* in te zenden. (350)

Alom is verzonden de **EERSTE AFLEVERING** eener

VOLKS-UITGAVE

DER

COMPLEETE DICHTWERKEN

VAN

Mr. ISAAC DA COSTA.

UITGEGEVEN

Met toelichting en een overzigt van het leven en de werken des Dichters

door **J. P. HASEBROEK,**

EN ONDER MEDEWERKING VAN

Mr. A. DA COSTA.

Bij deze editie van DA COSTA'S DICHTWERKEN zullen worden gevoegd:

a. Eenige in de eerste uitgave niet opgenomen gedichten;

b. Eenige gedichten door verschillende Dichters op onderscheidene tijden aan DA COSTA gerigt;

c. Een *nieuw* Portret des Dichters, op staal gegraveerd, door den heer RENNEVELD, naar de Schilderij van den heer J. G. SCHWARTZE.

Betreffende deze Volks-Editie ontving de Uitgever het volgend schrijven van **Dr. NICOLAAS BEETS.**

»Ik verheug mij zeer, dat door U het voornemen is opgevat, de *Kompleete Dichtwerken van Da Costa* in eene zoogenaamde Volksuitgave te doen verschijnen, waaronder ik eene zoodanige versta, waardoor deze uitnemende poëzij onder het bereik van het groot publiek gebragt en haar genot en bezit niet grootendeels tot die bevoorregten beperkt wordt, wie het niet ongelegen komt drie, vier gulden voor een enkelen versbundel uit te geven. Het is hoog tijd, dat onze Nederlandsche klassieken, door het grootste en beste deel hunner landgenooten niet meer enkel uit Bloemlezingen, en derhalve veel minder gekend worden dan de buitenlandsche, wier meesterwerken geen bezwaar opleveren voor hunne beurs. En dat Da Costa in eene eerste plaats tot onze klassieken behoort, zal wel door niemand worden betwist. Van harte wensch ik U dan ook allen mogelijken voorspoed op deze in mijn oog zoo goede onderneming toe. Vergundet gij mij U daarbij eenen raad te geven, het zoude die zijn, in deze uitgave van de tot hiertoe onder ons vaste gewoonte af te wijken om *iederen* versregel met een hoofdletter aan te vangen, en die alleen dáár te behouden waar, met den voorgaanden versregel ook de volzin geëindigd is, of in eene eenigzins grootere mate dan door het zinteeken is aangegeven, opgehouden wordt, zoodat men mag aannemen, dat de Dichter, behalve op het zinteeken, ook op de rust gerekend heeft, die de afloop van het vers medebrengt, en de aanhef van den nieuwen versregel met de daarbij gewone stemverheffing kan worden uitgebragt. Ik ben van oordeel, dat vooral bij eene versificatie als die van da Costa, en bepaaldelijk in zijne grootere, in alexandrijnen geschrevene, stukken, de geringe opoffering van een overbodig uitwendig sieraad, de innerlijke schoonheden beter zal doen genieten, en door de meeste lezers met opregte dankbaarheid zal worden vergolden.

Utrecht, 24 Maart 1870. (*get.*) NICOLAAS BEETS.

Wie Da Costa noemt, noemt den naam van een dichter bij uitnemendheid, haast had ik gezegd van een *eenig* dichter.

J. P. HASEBROEK, *Overzigt van het leven en de werken van Da Costa.*

Da Costa, moge hij het in de eigenaardige vormen van zijn landaard geweest zijn, was een *dichter*, een *waarachtig* dichter, een dichter vol vuur, vol leven en vol kracht. Zoolang een Göthe, een Shakespeare, een Vondel hooger zullen staan dan òf Arndt óf Walter Scott, òf Jacob Cats — *zoolang zal Isaac da Costa de grootste Nederlandsche dichter wezen van zijn tijd.* C. P. TIELE, *Is. da Costa. Nederl. Spectator*, 1861.

Wat wij van Da Costa hebben is meer dan genoeg, om hem onder de starren van de eerste grootte aan den dichterlijken hemel voor ons bewonderend oog te doen prijken.

J. J. VAN OOSTERZEE, *Iets over Da Costa.*

Zijn volkomen zelfbewustzijn als *dichter* spreekt zich op elke bladzij bij hem uit.

J. A. ALBERDINGK THIJM, *Mr. Is. Da Costa.*

Da Costa's verzen zijn niet gemaakt, maar *geboren*. Veel meer dan Bilderdijk is hij geregtigd om te verklaren: »Mijn dichtkunst is gevoel."

. . . . . Dichters als Bilderdijk en Da Costa, met zooveel verwante gaven en krachten bedeeld, hebben ook deze lotsbedeeling gemeen, dat zij, de een wat langer misschien dan de andere, door hunne tijdgenooten kunnen worden miskend of veronachtzaamd, maar ten slotte op de *eereplaats* geraken, die hun toekomt bij hunne Natie. Ook uit hun graf nog gebieden zij in het Rijk der Poezy.

J. J. L. TEN KATE, *Bilderdijk en Da Costa.*

Da Costa heeft vooral als Dichter uitgeblonken. Zijn poezy was lyrisch, historisch, profetisch. »Bij de tokkeling der dichterlijke lier openbaren zich de diepste verborgenheden van het hart." Zietdaar de grondregel zijner poëzy.

Mr. H. J. KOENEN, *Levensberigt van Is. Da Costa.*

WIJZE VAN UITGAVE.

Deze editie verschijnt in afleveringen van 3 vellen druks of 48 bladzijden. Maandelijks verschijnen 2 afleveringen.

De prijs per aflevering is slechts 22½ Cents.

Het werk zal compleet zijn in 24 à 28 Afleveringen of 4 deelen. Het zal in geen geval, bij inteekening meer dan *f* 5,85 kosten. Buiten inteekening wordt de prijs verhoogd. Over het bedrag wordt bij de 6 afleveringen per kwitantie beschikt.

D. A. THIEME.

Van de Pracht-editie, 3 deelen in roijaal 8vo, van DA COSTA's Dichtwerken zijn nog eenige exemplaren verkrijgbaar. De prijs daarvan is thans als vroeger: ingenaaid *f* 20,80, en gebonden in half marocco *f* 24,50. (361)

De Amerikaansche Spoorwegwaarden en de Heer Weeveringh,

door **H. J. OYENS.** **Prijs 25 Cts.**

Uitgegeven ter NEDERLANDSCHE STOOMDRUKKERIJ, Nieuwendijk L 76, Amsterdam, en verder alom verkrijgbaar. (352)

Uitgave van W. H. KIRBERGER, Amsterdam.

PRAATJES VAN JAN PLOEGER,

Een Volksboek, naar C. H. SPURGEON, door

C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA.

Prijs *f* 1,25. (335)

Nederlandsche Stoomdrukkerij, Nieuwendijk L 76, Amsterdam.